

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

8.

D R I E
D I C H T P R O E V E N ,

B E S T A E N D E I N D R I E D I C H T S T U K K E N :

D E W A E R E D I C H T K O N S T ,

Z E D E Z A N G :

G O D V E R H E E R L Y K T I N Z Y N E W E R K E N

O F

R E I S D O O R ' T H E E L A L :

E N E E R K R O O N V O O R D E

M A T I G H E I D .

B E N E V E N S E E N

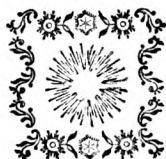
P R O E F V A N E E N N I E U W E

N E D E R D U I T S C H E

S P R A E K K O N S T .

D O O R

K O R N . E L Z E V I E R .

T E H A E R L E M ,

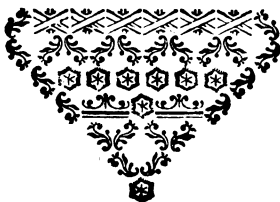
By *J.* B O S C H .

M D C C L X I .

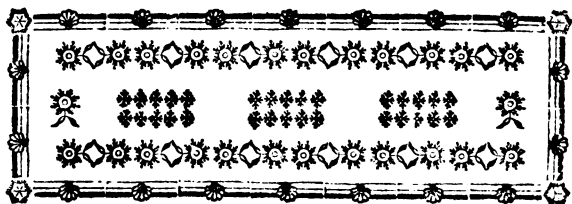

D E N H E E R E
W I L L E M K O P S ,
L I E F H E B B E R D E R
N E D E R D U I T S C H E T A E L -
E N
D I C H T K U N D E ;
W O R D E N
D E Z E D R I E
D I C H T P R O E V E N ,
B E N E V E N S
E E N P R O E F ,
V A N E E N N E D E R D U I T S C H E
S P R A E K K U N S T
G U L H A R T I G , E N U I T E E N
L E E R G I E R I G H A R T
T O E G E W Y D ,
* 2 EN

E N
OPGEDRAGEN
DOOR
ZYN ED. D. W. DIENAER
KORN. ELZEVIER.

KORT

K O R T

V O O R B E R I C H T.

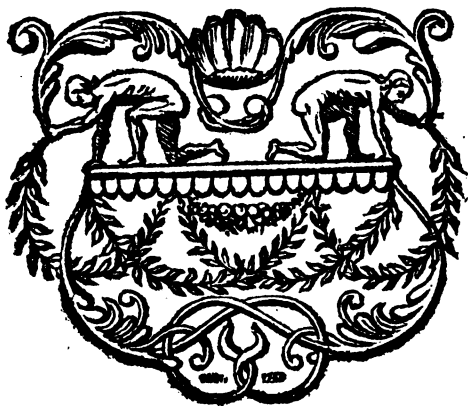
De Dichter dezer vaerzen, binnen Haerlem zynde komen wonen, (een stad waer in vele beminnaers van nutte weetenschappen en konsten zich onthouden) geeft dit klein werkje aen het oordeel der Konstminnaren der Nederduitſche Dichtkonſt over, in die verwachtinge, dat hy door meesters in Tael- en Dichtkunde, verder zal aengeleid worden, om zyn feilen te verbeteren, en dan iet van meerder belang in 't licht te brengen.

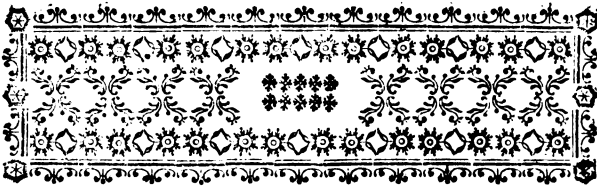
Hy betuigd, uit den gronde van zyn hart, niet liever te zien, dan dat zyn vaerzen op het ſcherpſte worden beoordeeld, om zyn nut daer uit te trekken.

Momus acht hy niet waerdig te beantwoorden;

KORT VOORBERICHT.

doch voor Minerva heeft by de grootste achting der wereld; alzoo de eerste alleen bespot, en de tweede niets berispt dan gegrond op reden; en dat swacht de Dichter af, alzoo hy betuigt, dat hem daer mede veel eer zal geschieden.

D E
WAERE DICHTKONST
Z E D E Z A N G.
D E N H E E R E
FRANS DE HAES,
T O E G E Z O N G E N.

Gelyk een jeugdig rös, wanneer het door een' braver
En wakk'ren klepper, onverwacht
Zich in de renbaen' voor ziet draven,
Fluks trappelt, schuimbekt, en zyn kracht
Door eed'len yver poegt te wetten,
Om zynen loopgenoot kloekmoedig na té zetten:
Zoo tracht ik, ô DE HAES! gepord
Door uwen voorgang, u stoutmoedig na te treden.
Al schiet myn konst by uwe konst te kort,
Ik volg nogthans, zoo veel ik kan uw schreder:
Wat noodt! in eene en zelve loopbaen', wordt
Een minder draver, by een' meerd'ren wel geleder:
Des belg' 't u niet, dat ik myn poëzy,
Van konste ontbloot, uw heusheid wy?

Gelyk de koele, en versch ontloken rozen,
 Waer meê de blonde lent de gouden vlechten tooit,
 Affchitt'ren, door haer blozen,
 Op 't wit der leliblaên, met paerlen overstrooid;
 Zoo sterk zal uw gedicht ook op myn dicht affteken,
 En voor uw zonn', myn maen verbleeken.

Gy, Gy wiens naem myn dicht verçiert,
 Hebt my den tempel van de Dichtkonst eerst geweest,
 En my die Godheid aengeprezen,
 Die haren lieveling, die haer bemint, lauwrïert
 Met eene kroon' die nooit haer groen zal derven,
 En zynen naem behoedt voor sterven.

Ei! leen uw kiefch gehoor,
 Ô Roem, ô Eer der puikpoëten
 Die aen den groenen zoom der zilvren Maes gezeten
 De lier behand'len! laete uw oor
 De doffe toonen vangen,
 Van myne kruipende gezangen.

't Was nacht. de zuster van de zon,
 Liet, in het afzyn van die bron
 Deslichts, haer flonkrend oog op't aerdryk nederdalen-
 Men zag het starrenheir in vollen luister' pralen.
 De Wagenaer Boötes, had
 Den diffel van den grooten wagen

Ge-

Gewend, om weêr te rug te jagen,
 Langs zyn gewoone pad.
 Geen windje labberde in de boomen.
 't Was alles stil. het water sliep,
 En schuurde zachtjes langs zyn zoomen.
 't Geschubde vee was mede in ruste in 't diep,
 En dobberde niet op het vlak der stroomen:
 Als ik myn woelensmoede leên
 Trachtte in den zachten schoot der nachtrufst te ver-
 kwikken;
 Waer op my een gezicht verscheen,
 Dat in 't begin my deed verschrikken.
 Wat onverwacht verschynt maekt vaek den geest be-
 deest.
 Nog twyffel ik, of 't droom, of waerheid is geweest.

't Vertrek waer in ik lag begon allengs te glimmen:
 Gelyk, wanneer de zon
 Komt ryzen uit de pekelbron',
 De Nuchtre morgenkimmen
 Bemaeld, met purper, blaeuw, oranje, en geel, en goud
 Opheldren voor ons oog. 'k heb toen my zelf verfstout,
 En zag vol moeds, met schitterende oogen,
 Op 't geen ik zag, of dacht te zien:
 'k Sprak by my zelf: hier wil een wonderwerk geschiên.
 Met eenen voelde ik dat de kamer werd bewogen,
 En dat een wolk, zeer schoon van glans',
 Kwam dalen uit den hoogen hemeltrans':
 Die, toen zy ophield van dus langzaam neêr te dalen,
 Met eene barst', zich scheidende van een,
 Haer' glans verspreidde door de gansche kamer heen:
 Toen zag ik een Godin in vollen luister pralen.

Het blonde en golvend hair, dat ik met loffe vaert',
 Gelyk een gouden zee langs haren hals zag zwieren,
 Droeg eene gloriekroon van hemelsche lauwrieren,
 Door de Eeuwigheid, voor 't woën van nyd en tyd be-
 waerd.

Heur lieffelyke kaken,
 Vertoon den eenen gloed,
 Waer voor het Koninglyk scharlaken,
 Als overwonnen zwichten moet.

Haer oogen vol bekorelyke lonken,
 Waer voor het fier gestarnt met al zyn pronkcieraën,
 Verbleekte, en schuil moest gaen,
 Zag ik in't voorhoofd als twee middagzonnen pronken.

Ik kon een Majesteit,
 Een pratte deftigheid,
 Met zedigheit bespreid,
 Uit haer aenminnig wezen,
 Als uit een' spiegel' lezen.

Haer' boezem, waer een bron van witte melk uitsproot,
 Had zy geheel ontbloot.

Het Hemelschblauwe kleed, dat hare leden dekte,
 Was rykelyk bezaeid met starren, voor wier gloed
 De gloed van puikrobyn en jaspis zwichten moet.

Een zyden sluijer strekte
 Een riem, waerin myn oog, zoo klaer als op den dag,
 Des grooten VONDELS naem met goudt geweven zag.

Drie kinders, uit wier lachend wezen,
 Niet duister was te lezen

't Een-

't Eenvoudig schoon, waer meê natuur is oversproeid
 En rykelyk verciert, door 't wonderbaer vermogen
 Des milden hemels, vlogen
 Om deze schoone, die van schoonheid overvloeit,
 En elk in hare minn' doet branden.
 Het eene wichtje droeg een fluit,
 Het tweede, een lier vol aengenaem geluid,
 En 't derde een veldbazuin in zyne teêre handen,
 Wiens weêrgalm op de duinen stuit.

Al wat myn oogen dus beschouwden,
 Deed my dees puikgodin,
 Voor de Eedle DICHTKONST' houden,
 Wel waardig dat elk een haer minn'.
 En 't bleek, dat ik niet in myn meening' was bedrogen;
 Want deze schoone, gaf haer' stoet'
 Een teken met haer lonkende oogen,
 En sprak dees woorden, die 'k besloot in myn gemoedt,
 Terwyl de wichtjes speelden,
 En myne zinnen lieflyk streelden:

Ver boven maen,
 En vaste starrentransfen,
 Ben ik geboren in het Hemelsch vaderlandt.
 Waer alles, aen
 Den Schepper' aller glansfen,
 Met zangen eerbied toont in een verheven trant'.
 Ik leerde 't eerst op onnavolgbre wyzen,
 Den Engelen den Grooten Schepper pryzen.

De Heemlen schudden op dien hoogverheven toon.
Dat eindloos ruim krygt op dien zangtoon ooren.
Die zangwys kan den Grooten God' bekoren,
Waer die, gezeten op zyn' diamanten troon,
Het groot Heelal bestiert. Al de Englen zingen veilig
Het hemelsch glorielied, van Heilig! Heilig! Heilig!

Daer na ontving
Ik 't Goddelyk bevelen,
Van op den wereldkloot ter neêr te dalen; om
Den sterveling',
Myn gaven meêtedeelen:
Op dat hy zynen God, die 't zalig geestendom,
Ja alles met een' oogwenk' kan regeren,
Met losgezang zoud' pryzen, roemen, eeren.
Myn' opgelegden last heb ik met lust' volvoerd.
'k Was niet zoo dra op aerde neêrgekomen,
Of elk werd door myn schoonheid ingenomen.
De mensch was aenstonds aen de DICTKONST vastge-
snoerd.
Laet' vry de wereldling wat hy begeer' verkiezen,
Ik schenk een kroon, die nooit haer' luister zal ver-
liezen.

Gy zyt verblydt
ô Mensch, vindt ge in 't verderfelyk,
Iet dat uw hartstocht vleit, doch nooit vernoegen zal:
Ik tart den Tyd.
De DICTKONST is onsterfelyk.
Laet' wankelen wat wil, en kan, 'k verduur het al.
Kom

Kom dan, ô mensch! volg my, laet alles varen,
Dat wuster is dan de onstandvaste baren,
En volg myn' raed, die U de onsterflykheid belooft.
Myn invloed, laet' die uwen geeft behagen,
Doet U een kroon van frische lau'ren dragen,
Die nooit verdort, en door de dood nooit wordt gerooft.
De Hemelvoogd bemint deaen myn verbonden harten,
En geeft die kracht, op dat ze alle ongevallen tarten.

Door myne kracht,
Bewaer ik hen voor sterven,
Die 't leven offerden ten dienst van 't Vaderland.
'k Doe door myn magt
De deugd haer' loon verwerven.
'k Bewaer de zuivre deugd, beproefd in nood' en
brand'.
Ik draeg de Roe om ieder straf te geven.
Ik leer den Mensch' hoe hy op aerd moet leven.
Ik toon hem 't loon van 't goede, als ook de straf van 't
kwaed.
Ik leer hem God als 't hoogste goed beminnen,
En 't aersch gewoel verbannen uit de zinnen.
Dus sta 'k den sterveling steeds by met mynen raed'.
Wie my bekoren wil, moet al het aersch gewemel
Verachten; want ik ben geboren in den hemel'.

Het menschdom kan,
Hoe zeer 't het will' verfmoren,
Zyn hemelsche afkomst niet ontveinzen; want het is
Steeds graeg, om van

Het

Het hemelsche iet te hooren.
 Het tracht naer't licht, hoe zeer het dwale in duisternisf,
 Ik zal dien damp ten eersten doen verdwynen,
 En uwe ziel met mynen glansf' beschynen,
 Een' glansf', die al den glans der morgenzon verblindt.
 Komt menschen, wilt my looven, eeren, pryzen,
 Zoo zal ik u de rechte heirbaen wyzen,
 Waer langs Gy wederom uw' eersten oorsprongk vindt,
 Wanneer gy, van het vleesch, dat lastig pak, ontslagen,
 Op vleugels van Geloof ten hemel' wordt gedragen.

O Sterveling,
 Die my naer eisch wilt dienen,
 Maek, dat gy vry van al het aerdsche schyngoed leeft.
 ô! Dat men zing',
 Ter eer des Ongezienen,
 En Ongeschapen, die het al geschapen heeft.
 Want ik, om hoog uit Godd'lyk zaedt geboren,
 Wil geenen zang dan hemelzangen hooren.
 Wie andre klanken slaet, misbruikt myn eed'le kunst.
 Ik min hen, die met onvermoeide schreden,
 De loopbaen van NATUUR EN KONST (a) betreden.
 Wie my naer eisch gebruikt, verdient des hemels gunst.
 Dewyl Ge uw' oorsprongk uit den hemel' hebt ontvan-
 gen.
 Is 't billyk, dat Gy dien ook eert met uw gezangen.
 God'

(a) *Natura & Arte*, een Rotterdamsch Konstge-
 nootschap, dat altyd Zedekundige stoffen behandeld
 heeft, en waer van de Heer DE HAES een Lid was.

God' wordt alleen
Door uitterlyke zangen
Geen eer gegeven; neen, die kwetsen zyn gehoor,
't Hart moet met een',
Als in bespiegling' hangen
Op wicken van geloof, eer 't aen dien Vorst' bekoor'.
Als 't hart, vol vuurs, dus zingt, van 't aerdsche ont-
slagen,
Dan kan het aen de Godheid meer behagen;
Dan 't vet eens offerlams, door 's priesters hand gedood,
Een lofzang, die dit hemelsch vuur moet derven,
Zal nooit den naem van lofgezang verwerven.
't Is de eigenschap der zon, dat die den wereldkloot.
Met haren glans' verlicht. 't Is de eigenschap der dichten,
Dat daer dat hemelsch vuur uit schitt'ren moet en lichten.

Zoo krygt Ge eerlang.
Lauwriekroon, gloriepalmen,
En witte kleeders, ja den hemel tot uw' loon.
Zoo zal uw zang
Den hemel doen weêrgalmen
Als gy ter eere zingt van 't Eindellooze schoon.
Daer wandelt gy in blaeuw turkooifchen zalen,
Geen engdte zal uw' zanglust daer bepalen.
Gy zyt in een paleis dat geene palen kent.
Al hadt gy meer dan honderduizend tongen,
Gods heerlykheid wordt nooit naer eisch volzongen;
Want Hy is al in al, en kent begin noch end.
Hy is met geenen naem', hoe wonder 't schyn', te noemen.
Des moet men eindeloos dien Eindelloozen roemen.

Wel

Wel aen dan , al
Wie leeft , lette op myn wenken ;
Loof met uw gansche ziel' de Hoogste Majesteit.
Zyn Goedheid zal
U 't Eeuwig leven schenken.
En U doen wonen in de onmeetbare Eeuwigheid.
Wil ook met een' , met onnavolgbre klanken ,
Den Opperheer voor zyne mildheid danken ,
Dat hy de DICTKONST u ten troost geschonken heeft ;
Die U het eerst voluit heeft leeren zingen ,
Ter eere van de Bronaêr aller dingen ,
Op dat gy na uw dood ten hooghen hemel' streeft.
Zing op : Triomf ! Gy hebt , ô Schepper van het leven ,
De DICTKONST tot vermaek en troost aen ons gegeven !

Hier zweeg de DICTKONST , die aenminnige Godin ,
Terwyl ze een' Ambergeur verspreidde ,
En zich weêrom bereidde
Om weg te trekken ; want de witte wolk , waer in
Ik deze Schoone zag met hare speelgenoten ,
Heeft zich weerom in een gesloten ,
En dus van lieverleê vertrokken naer om hoog ,
En uit myn scherpziend oog ,
Aen 's hemels starrenboog ,
Gelyk een damp verdwenen.

'k Geloof myn vriendt , dat dit gezicht
Door

Door 't lezen van uw Zedekundig Dicht (a)
Veroorzaekt is en voor myn zinnen is verschenen.

Neemt Gy dit laeg gedicht in 't goê,
Behagen U dees nederige klanken,
Zoo zend my weêr een Vaersje toe,
Ik zal uw heusheid danken.

(a) *De Zedekundige Speelkonst*, door zyn Ed. my
kort te voren toegezonden.

G O D

G O D
VERHEERLYKT IN ZYNE
W E R K E N,
O F
REIS DOOR 'T HEELAL.
AAN DENZELVEN HEERE.

In myn vertreck gezeten,
Zend ik myn' groet aen U, ð eer der Maespoëten,
Die 't zy Gy juicht, of treurig klaegt,
Den loop der Maes vertraegt.

Neig uwe vlugge zinnen
Tot mynen lagen zang, ð vriend der Zanggodinnen,
Die lustig, rustig, wel te vreên,
Altydt uw zy bekleên.

Ei laet' het u bekoren,
Dat ik u een verhael van mynen tocht doe hooren,
Dien ik, ver boven zon, en maen,
En starren, heb gedaen.

Be-

Beluſt op fikſche vonden,
Beſchouwde ik giftren nacht de bovenmaenſche ronden.

'k Zag 't ruim, waerin de wereld draeit,
Dicht met geſtarnt bezacid.

'k Moeft vol verwondring blyven
'k Zag Venus onder my haer' ronden kring beſchryven,
En onder Venus, blonk Merkuur
Het naeſte aen 't Zonnevuur.

Verliefd om vreemder dingen
Te aenſchouwen, wenſchte ik al de vaſte ſtarrenkringen
Te zien, en hoe het alles draeit,
En op zyn aspunt zwacit.

Wyl ik die wondere orden
Dus overpeinsde, ſcheen ik enkel geeſt te worden.
My dacht, dat 'k op de wieken hing
Van myn beſpiegeling.

Ik klieſde zonder ſchromen
De lucht van een, om in het ydel ruim te komen.
Ik klom allengs, en kwam op 't leſt
Tot boven 't dampgeweſt.

B

'k Be-

'k Beschouwde met myne oogen
De Maen, die wy vol glans zien blinken aen den hoogen.
Zy scheen my uit dees' hoogen tranff',
Geheel beroofd van glansf'.

Doch de aerd, die wy bewonen,
Zie ik vol glans en gloed voor myn gezicht vertoonen.
Onze aerdkloot scheen my, daer ik zweef,
Dat hy zyn' kring beschreef.

Beluft om meêr te weten,
Steed ik nog hooger naer de bovenste planeten.
Ik klom voorby den wrev'len Mars,
Zoo streng, zoo stuurs, en bars.

Jupyn, aen alle kanten
Door twee paer manen, als zoo veele lyftrouwanten
Omcingeld, en alom verlicht,
Bekoorde myn gezicht.

Ik zag dat viertal glimmen,
Terwyl 'k myn reis vervolgde om hooger op te klim-
men.
Hier werd het koud; want Febus schiet
Zoo ver zyn stralen niet.

Saturnus, 't hoogst verheven
In ons pláneetgestel, zag ik met orden zweven
Beschryvende, vry van gevaer,
Zyn loop in dertig jaer.

Vyf heldre manen schieten
Haer glansfen op dien kloot, en doen dien licht genieten,
Op dat hy, door dien glans verlicht,
Flaeuw blinke in ons gezicht.

'k Zag ook, (eer ik 't vergete)
Dien wonderbaren ting, ónmeetbaer in zyn breedte,
Die deze groote star ómvangt,
Die in het midden hangt.

Ik hoorde thans iet ruischen,
Gelyk de zee, die langs het dorre strand komt bruis-
schen;
Myn Vriendt ! ik zag, 't was een Komeet,
Die langs my henen gleeed.

Zeér gróót was hare felheid,
Veel grooter 't lichaem, doch nog grooter hare snelheid.
Denk op de snelheid van 't gerucht,
Nog sneller was haer vlucht.

Dit deed myn' moed niet zinken.
Ik zag Arkturus in Boötes tabbaerd' blinken.
Den grooten en den kleinen Beer,
Befchouwde ik ook van veer.

Ik voelde my ontvonken.
'k Zag my door 't vastgestarnte aenlachen, en belonken.
Myn weetluſt dreef my stadig aen
Om hooger op te gaen.

Ik wou myn graegheid boeten.
De ſchoonheid die 'k daer vond kon myne reis verzoeten.
Ik kwam eerſt by het hondsgestarnt,
Dat tintelt, gloeit, en barnt.

'k Deed hier 't gezicht eens dalen,
En zocht ons wereldoog, vol luifterryke ſtralen.
Op dezen aſtand, ſcheen, van verr',
De Zon een vaſte ſtar.

Maer open nu uw ooren
DE HAES, en vang myn' galm! nu zult ge iet wonders
hooren.
Myn vriendt, ik heb, geloof my vry
De Waerheid aen myn zy.

Gy

Gy hebt voorheen uw oogen
Wel opgeslagen, naer des hemels starrenbogen,
Wanneer gy Godt, wien alles vreeft,
In uw gezangen preeft.

Gy hebt twee heldre starren
Wel dicht by een zien staen, ja schier in een verwarren.
Twee starren schenen, in dien schyn',
Slechts eene star te zyn.

Maer 't oog kan ons bedriegen.
De Zon staet vast en stil, en schynt snel voort te vlie-
gen;
Dat des het oog bedrieglyk is,
Blykt dat hier niet gewis?

In deze starrenronden,
Heb ik het valsch bedrog der oogen ondervonden.
't Was alles grooter dan ik dacht,
'k Had alles klein verwacht.

Noem my 't getal der zanden
Die op de bergen zyn; de schelpen aen de stranden;
't Getal der starren, weet ik wis,
Dat veelmaal grooter is.

Hoe hooger opgeklimmen,
Hoe meerder gloed en glans, hoe meerder starrendrom-
men.

En dat, myn Vriend, wien dit bekoort,
Gaet onophoudlyk voort.

Die altemael zyn bronnen
Van glans, en gloed, en licht. geen starren zyn 't,
maer zonnen,
Elk pralende in haer eigen tranff',
Met ongeleenden glanf'.

Elk deelt aen zes planeten
Bei licht en warmte mede, in 't middelpunt gezeten.
Des elke star een zon verstrekt,
Die onzen aendacht wekt.

Tel nu eens ondertusfchen
't Getal dier zonnen, 'k tel zoo veel Mercuriusfen,
En Venusfen, wier helder licht
Is buiten ons gezicht.

'k Tel zoo veel wereldklooten,
Bestaende uit zee en landt, en uit een' niet gesproten,
Waerin 't alom van fchepflen krielt,
Zoo wel als wy, bezielt.

'k Zal

'k Zal zoo veel Marsfen tellen ,
Gestadig rollende in hun kringen , met een' snellen
En juistten loop'. geen vaste star
Of heeft een' Jupiter.

'k Zal een' Saturnus wyzen
By elke vaste star , wiens luister elk moet pryzen ,
Verrykt met zynen eigen kring' ,
Zyn Manen , en zyn' ring'.

Maer mooglyk zult Gy gisfen
't Gestarnt staet dicht by een , dat des myn oog moet mis-
schen ;
Myn oog , dat zeer naeuwkeurig ziet ,
Myn Vriendt , bedriegt my niet.

Zoo ver de Zon , vol glansfen ,
Staet afgescheiden van de vaste starrentransfen ,
Zoo ver , DE HAES , geloof myn reên ,
Staet elke star van een.

Terwyl ik in 't byzonder
Het al doorsnuffel , en daer over my verwonder ,
Riep , denk eens hoe ik waer' te moed !
Een zware stem my toe :

„ Gy hebt dees heldre streken,
„ En al de kreitsen nu doorwandeld, en doorkeken;
„ En stondt gestaêg, ô sterveling !
„ Stom van verwondering’.

„ Maer denk, dus hoog gerezen
„ In uwe vlucht, hoe groot de Godheid wel moet wezen,
„ Die dit Heelal, door hare magt
„ Uit niet heeft voortgebragt.

„ God heerscht door alle tyden.
„ Hy maekt dat geen planeet haer perk kan overschryden,
„ Dat elk haer’ eigen kring doorrent,
„ En in het rondt zicht wendt.

„ Kometen stelt hy palen,
„ Opdat ze in heuren loop’ niet van den weg’ verdwalen,
„ En dus een’ ganschen wereldkloot
„ Verbry’slen, door een’ stoot.

„ De Vader, wien we aenbidden
„ En eeren moeten, plaetste een heldre zon in ’t midden
„ Van elk planeetgestel, wiens gloed,
„ Het al verlichten moet.

„ Hy

- „ Hy, door wiens gunst wy leven,
„ Heeft eene zeilsteenkracht aen elke zonn' gegeven;
„ Des elke Dwaelstar, wyd of dicht,
„ Een ganschen kring verrigt.

- „ Hy heeft de wereldklooten
„ Op 't heerelykft verçierd, met zegen' overgoten;
„ En tot behoudt, zorgvuldig, met
„ Een' dampkring' dicht omzet.

- „ De Zon trekt uit de kolken
„ Der zee, het water op, en vormt het nat tot wolken,
„ Op dat de regen de aerd besproeij',
„ En alles groeije, en bloeij'.

- „ Doorfnuffel alle hoeken,
„ Al wonder wat gy vindt, al woudt gy eeuwig zoeken.
„ Beschouw op aerde een korengraen,
„ Toch krygt gy nooit gedaen.

- „ Met welke wyze zorgen
„ Is elke plant in't zaedt, elk naer heur' aert, verborgen,
„ En in een' bast' bewaerd, waeruit
„ Zy in den groeityd' spruit!

- „ Beschouw niet ras, noch vlugge,
„ Maer met oplettenheid het oog van eenen mugge;
„ Hy ziet, schoon 't oog onwrikbaer staet,
„ Wat by hem omme gaet.

- „ Des eeuwigh nooit volprezen,
„ Nooit hoog genoeg geroemd, is dat aenbidlyk wezen,
„ Die groote Vorst, die met zyn hand'
„ Het gansch Heelal omspannt.

- „ Dien moet ge aendachtig eeren,
„ En u, o sterfeling! voor zynen troon' verneeren.
„ Vrees Zyne magt. Uw levenstyd
„ Word' Hem ten dienst' gewyd.

- „ Wanneer gy dan uw dagen
„ Hebt afgeleefd, en van al 't sterfelyk wordt ontslagen,
„ Beloofst Hy u, in 't hemelsch Landt,
„ Een huis van diamant.

- „ Daer is een stad, wiens muren
„ Van Iaspis zyn gebouwd, die eeuwigh zullen duren.
„ En huis, en fract, en gracht, en poort,
„ Gesceent' 't geen 't oog bekoort.

„ Daer

„ Daer heerfcht altydt de vrede.
„ Het fchoon dat gy nu ziet , lykt naer het fchoon dier
fede,
„ Als nacht naer dag , als lood naer goud ,
„ Of flyk naer esmeroud.

„ En gy , die door de kringen
„ Dus hoog zyt opgevoerd , in uw befpiegelingen ,
„ Wees met het geen gy zaegt , te vreên ,
„ En dael weer naer bencên.

Naeuw had die ftem gezwogen ;
Of ik fprak in my zelf : al hoog genoeg geftegen.
't Is beft dat ik myn fteigren ftaek' ,
Eer ik aen 't duiz'len raek' ,

Ik daelde zonder hinderen ,
En zag de grootheid van 't geftarnte allengs verminde-
ren.
De grootheid onzer zon nam aen.
Ik kwam tot by de maen.

Den dampkring doorgevlogen ,
Kon ik weêr land en zee erkennen met myne oogên.
En in het kort , eer ik het dacht ,
Zag ik myn reis volbragt.

Ik

Ik kan, noch wil niet veinzen,
Die reistocht leidt ons op tot nuttige gepeinzen.
De man die overal uit leert,
Verdient te zyn geëert.

Elk ding dat wy aenschouwen,
Kan een leergraage ziel oneindig bezig hou'en.
Daer 's niet, of 't roept met bly geluidt,
Den roem zyns Scheppers uit.

Ik riep, terwyl 'k myn oogen
Hield naer den starrentrans aenlchtig opgetogen,
Van geest' geheel verheugd, en bly:
„ Wat ruimte is boven my!

*„ Nu kan ik recht bemerken,
„ Dat God zich in geen plaets' laet sluiten noch beperken;
„ Maer dat Hy geene palen kent.
„ God heeft begin noch end.*

Ik moeft Zyn Magt erkennen;
Om dat Hy alles weet als met een' toom' te meenen,
En alles onderhoudt, en voedt;
Wat is de Godheid goed!

Nut

Uit al deze eigenschappen
Spruit zyne heerlykheid, die praelt op glorietrappen
Van louter goudt, en diamant,
Dat eeuwig blyft in stand'.

Hy 's Eeuwig, ongemeten,
En op een' hoogen troon van louter licht gezeten,
Waer voor de zon, hoe schoon van gloed',
Haer' glans bedekken moct.

Hy is een vruchtbare ader.
Al wat wy zien, is al gesproten van dien Vader'.
Men buige des voor Hem de kniën.
Hem moet men hulde biën.

Zoo moeten wy, na 't sterven,
Een woning in het nieuw Jeruzalem verwerven:
DE HAES, veel gaen ons rustig voor,
Kom volgen wy dat spoor.

(30)

E E R K R O O N

V O O R D E

M A T I G H E I D.

L I E R Z A N G.

D E N H E E R E

JOHANNES HARRIS

T O E G E Z O N G E N

WANNEER DEZELVE OVER DEZE STOF EEN RE-
DEVOERING HAD GEHOUDEN.

Op den XXI. van Wintermaand 1758.

δ **G**ouden MATIGHEIDT, 'k zal u ter eere spelen:
Gun, dat ik uwen schedel cier',
Met geen en sterfhyken lauwrier';
Maer zonnegoud, en startenvier:
U voegt geen andre kroon dan hemelsche Juweelen.

Maer hoe! ben ik verrukt? heeft mynelier die kracht?
Zie ik, δ schoone! U nederdalen
Uit 's hemels hoogverheven zalen,
Gezeten in een niss' van stralen?
δ Ja, wees welkom, lust van 't menschelyk geslacht;
Hoe

Hoe heerlyk prykt zy op een' troon van heldre wolken!
Het gloeiend purperen gewaad
Bewyft ons haar' verheven ftact:
Haer fchoon en lieffelyk gelact
Blaeft liefde en achtung in al de ondermaenfche volken.

Hoe golft het blonde hair langs neken fchouders heen!
Hoe glinfren hare blinkende oogen!
ô! Door welk Goddelyk vermogen
Vindt zich myn ziel dees' tyd bewogen
Te roepen: deze Maegd is waardig aengebeên!

Een' Palmtak draegt ze in haer bekorelyke handen:
Wie weet, welk een geheimenis
Hierin toch opgefloten is?
Het is het loon, zoo ik niet miff',
Der genen, die oprecht in hare liefde branden.

Een Rei van Deugden volgt: zy flaen een' kring in 't
rondt:
Dees ftrekken Haar voor lyftrouwanten,
En helpen Haer aen alle kanten
Den ftandaerd van verwinning planten:
Maer 'k zwyg..... men luifre toe, zy opent haren mond.

„ Ik

- „ Ik kom hier neêrgedaeld, om allen stervelingen
- „ Te ontdekken, wie, en wat ik ben:
- „ Op dat my elk naer waerde kenn',
- „ En, op myn voetspoor, vliege en renn',
- „ Op dat hy koom', waer hem de glorie zal omringen.

- „ Ik ben de MATIGHEID; 'k ben aller deugden bron,
- „ 'k Bepael de driften door de reden,
- „ Opdat die buiten 't spoor niet treden
- „ Der zuivere en oprechte zeden:
- „ 'k Verlicht het gansch heelal, gelyk de middagzon.

- „ Een vorst, die my bemint, hoort nooit zyn' zetel
- kraken:
- „ Hy is de welluft van 't heelal.
- „ Myn groot vermogen stuit zyn' val,
- „ En is hem eene koop'ren wal,
- „ Waer op geweldenaers vergeeffch hun blikzems bra-
- ken.

- „ De Groote Macedoon heeft my altydt bemind.
- „ Ik zag Darius voor hem bukken.
- „ 'k Zag Porus van den zetel' rukken.
- „ Hy vreesde ramp noch ongelukken,
- „ Tot eindlyk de Overdaed zyn oogen heeft verblind.
- „ Toen

- „ Toen hy myn' weg verliet, is ook zyn roem vervlo-
gen:
„ Die brave held werd een tyran,
„ De deugden deed hy in den ban.
„ En eifcht men daer een teken van?
„ Wie wordt niet door de vlam van't hofpaleis bewogen?

- „ Zyn deugd werd onderdrukt, door hoerenmin be-
koord:
„ De dronkenschap kon hem behagen.
„ Held Klytus werd door hem verflagen,
„ Die dikwyls 't lyf voor hem dorst wagen,
„ ô Overdaedt! wat brengt ge al droevig onheil voort!

- „ Maer welk een deerlyk lot heeft hem in't eindt beje-
gend!
„ Hoe kort was zyn gebied, en magt!
„ Hy werd door gif ter dood gebragt,
„ Hy werdt alom bespot, veracht,
„ Die, toen hy my beminde, alomme werd gezegend.

- „ Zie Cyrus . . . doch ik zet de aloudheid aen een' kant:
„ Ik zwyg nu van Augustus tyden,
„ Een Vorst die alles kon verblyden.
„ Ik ben, (ik moet, en zal 't belyden)
„ Ik ben de bronaër van het heil van Nederland.

- „ Toen Spanje Neêrlands volk als met de voeten
trapte :
„ Toen Alba, (graeg, om moord op moord
„ Te staepelen, met zwaerd en koord,
„ Eeh wreedheid nimmer hier gehoord.)
„ Het Hollands vrye bloed uit aed'lyke aed'ren tapte :

- „ Toen werd dit land getergd, en viel my aen den
den mond :
„ 's Volks deugden konden my bekoren.
„ Elk heeft my zyne min gezworen.
„ Elk wilde myne wetten hooren.
„ Elk volgde my getrouw by dag en avondfond.

- „ Toen was dit land vervuld met sob're Curiusfen.
„ Hoe menig braye Cincinnaet
„ Zat toen aen 't roer van Neêrlands staet,
„ En styfde dien met raede en daed'!
„ Hoe was toen elk beluft de MATIGHEID te kusfchen !

- „ Tuigt, Vyverberg, en Bosch! wat zaegt gy toen
geschien?
„ Toen zaegt gy Neêrlands Opperheeren
„ Hun brood en kaes met smaek' verteren,
„ Waer zonnegloed hen niet kon deren :
„ Ik MATIGHEID, heb door dit doen, u vry gezien.
„ De

- „ De MATIGHEID verſchafte ontzachlyke oorlogsvloten :
- „ Veel duizend mans op 't vlakke veld.
  - „ Elk vreesde voor uw kryggeweld.
  - „ Gy hebt my eertyds trouw verzelde.
- „ Ik zag hoe ſteeds de vree met voorſpoed' werd gefloten.

- „ Ik heb uw vryheid, uw vermoegen, in 't tieras
- „ Van heldenbloed gelegd, zien bloeijen :
  - „ 'k Heb uwe grootheid aen zien groeijen :
  - „ 'k Heb u verloft van yz'ren boeijen :
- „ Maer 'k zag ook, hoe 'k in 't kort door u vergeten was,

- „ Ô Vrygevochten landt, waer zyt gy toe vervallenf
- „ Voorheen was elk voor u bevreesd,
  - „ Gy zyt door my elks ſchrik geweest,
  - „ Maer nu, nu zyt gy vaek bedeeft,
- „ Als ſlegts de vyandt dreigt te nad'ren uwe wallen.

- „ Gy zyt nu ſlaef van hem, die u voorheed ontzag.
- „ Gy ziet uw koopvaerdy aenranden
  - „ Door hem, dien gy ontſloegt van banden.
  - „ Gy zit met zaemgevouwen handen.
- „ Ô Welk een naere nacht na zulk' een' ſchonen dag!

- „ Wat 's de oorzaak? de overdaed bekleedt nu mynen
zetel ,
„ Men acht verstand veel min dan geld.
„ Een ryke dwaes wordt hoog gesteld.
„ Daer door dwingt hy met fier geweldt
„ De wyzen naer zyn' zin , schoon godloos en vermetel.

- „ Maer 'k zwyg: de waerheid wordt op aerd niet meer
gehoord:
„ Maer 't is my lief, dat een dier braven,
„ Die op den weg der Glorie draven,
„ Verrykt met schoone hemelgaven,
„ Myn' lof vermeldt, en dus verstandigen bekoort.

- „ 'k Hoor HARRIS op den stoel de ronde waerheid spre-
ken,
„ ô Troff' zyn zeggen Neêrlands hart ,
„ Dat veel gevaeren heeft getart;
„ Maer nu door de Overdaed benard,
„ Gevoelloos is voor al zyn kwalen en gebreken!

- „ De klank der krygstrompet treft geenen dooven't oor.
„ Geen wierrook kan reukloozen baten.
„ Een zieke zal het middel haten,
„ Waer door zyn kwael hem zou verlaten.
„ ô Nederlandt! ei geef, ei geef hem toch gehoor:

„ ô

„ ô Nyvre Jongeling, gy hebt myn eer verdedigt:
„ Indien gy eenmael over Zee
„ Belandt aen Java's vrugtb're reê,
„ Gy voert van my myn' zegen mee.
„ Zoo gy my trouw bemint, zoo wordt gy nooit bele-
digt.

„ 'k Zal u steeds bystaen in het barnen van 't gevaer.
„ Omhels my, kus myn rozenwangen,
„ 'k Omhels u ook myn zielsverlangen.
„ Blyf mynen blanken hals omvangen:
„ Myn lieve HARRIS, ach! gy mint my! is het waer!

„ ô Brave Jongeling, u zal geen eer ontbreken!
„ Wees slechts standvastig in uw minn'.
„ Eer my steeds als uw hartvriendin.
„ Myn schoonheid neeme uw ziel vaek in.
„ Min my, dan zie 'k u nooit van 't padt der eer ge-
wecken.

Hier zwygt de MATIGHEID. Ik zie den schoonen stoet
Al juichend klappen in de handen:
Zy ryft, omziende naer dees landen,
ô HARRIS, wil in min toch branden.
Bemin de MATIGHEID, die dees belofte u doet.

KORTE SCHEETS
VAN EENE
AENLEIDING
TOT DE
NEDERDUITSCH
DICHTKONST,
IN 9 BOEKEN.
NEVENS
EEN PROEF
EENER NIEUWE NEDERLANDSCHE
SPRAEKKONST.

C 4

(41)

KORTE SCHEETS
VAN EENE
AENLEIDING
TOT DE
NEDERDUITSCH E
DICHTKONST,
IN 9 BOEKEN.

Sedert verscheiden jaren was ik bezig aen een Werk voor 't welk ik deezen Tytel stelde; en by de uitgave van deeze myne DRIE DICHTPROEVEN, werd ik beluyst om 'er den Konstminnaren een kort bericht van mede te deelen. Om te zien of ik ontdekken konde welken opgang deeze arbeid maken zou. Late ik het beproeven met slechts de Hoofdstukken te melden, en daer op te laten volgen den Inhoud van het tweede Boek, daar TERPSICHORÉ over de Nederlandsche Tael handelt. De Lezer oordeele of het geen ik meen byzonder te hebben, van belang zy. Elk heeft zyn Kinders lief, een ander dan kastyde hen zo zy't verdienen. Het Werk is dus verdeeld:

C 5

E U-

EUTERPE, EERSTE BOEK, bevat:

- HOOFDSTUK 1 Hoedanig een Dichter behoort te zyn om dien naem te voeren.
- 2 Welke konsten en wetenschappen hy ten minste in 't algemeen behoort te kennen.
- 3 Dat men vroeg naer onderwys moet trachten.
- 4 Dat men goede Dichters moet lezen, en hoedanig men die behoort te lezen.
- 5 Dat men met orde moet lezen, en onderzoek, van het oordeel van A. PELS over het uitgeven.

TERPSICHORE, TWEEDE BOEK.

- 1 Historie van den ondergang, en herstelling onzer Tael.
- 2 Nutheid, en noodzakelykheid der Taelkunde.
- * * De overige Hoofdstukken over de Nederduitsche Tael, volgen hier achter.

ERATO, DERDE BOEK.

- 1 Dat men moet trachten om algemeen te zyn.

HOORD-

- HOOFDSTUK 2 Dat elk zyn byzondere verkiezing heeft, waerin hy uitmunt.
- 3 Van de drie graden in de Dichtkonst.
- 4 Dat men kennis moet hebben van de Oudheden, Goden, enz.
- 5 Van de helden der Aloudheid.
- 6 Van de Deugden, Ondeugden, Zinnebeeldige Personen, enz.
- 7 Dat men de zeden en gebruiken der volken moet in acht nemen.
- 8 Hoe men de gemoedsdriften, of hartstochten moet uitbeelden.
- 9 Van de omschryvingen.

POLHYMNIA, VIERDE BOEK.

- 1 Vervolg van het voorgaande.
- 2 Veelerhande soorten van Gedichten.
- 3 Van de Geestelyke Gedichten.
- 4 Van de Minnedichten.
- 5 Van de Bruiloftsdichten.
- 6 Van de Geboorte- en Tyddichten.
- 7 Van de Lyk- en Grafgedichten, By-schriften, enz.

HOOFD-

- HOOFDSTUK 8 Van de Klinkdichten , en dubbelzinnige Vaerzen.
- 9 Van de Sapphische-, en andere Lierdichten.
- 10 Van de Madrigalen, Acoladen, enz. alsmede van de Letterkeeren.
- 11 Van sommige Poëtische aerdigheden, en waer. die voegen en niet voegen.

THALTE, VYFDE BOEK.

- 1 Over de Herderszangen, en oudheid derzelyen.
- 2 Over de Vischerszangen.
- 3 Over de Veldzangen.
- 4 Wat in alle dezen moet worden waergenomen.
- 5 Over het Blydspel.
- 6 Over het Kluchtspel.
- 7 Wat in deze twee in acht moet genomen worden.
- 8 Over de Boertige vaerzen.
- 9 Over het Schimpdicht.

K L I O, ZESDE BOEK.

- 1 Aenmoediging.

HOOFD-

- HOOFDSTUK 2 Dat men schilderachtig, en natuurlyk dichten moet.
- 3 Landschappen.
- 4 Morgen-, en Avondsonden, Onweren, Zee- en Veldslagen, enz.
- 5 Oudheid, begin en voortgang der Dichtkonst by de Grieken.
- 6 Latynsche en Italiaensche Dichters.
- 7 Nederduitsche Dichters.
- 8 Uitspanning.
- 9 Vervolg daer van.
- 10 Van verscheiden Konstgenootschappen in Nederlandt.

MELPOMENE, ZEVENDE BOEK.

- 1 Algemeene Historie der Tooneelpoezy.
- 2 Van de Tooneelverciering der Ouden.
- 3 Onderwerp van het Treurspel.
- 4 Orde, schikking, en verdeeling van 't zelve.
- 5 Dat men de Kenmerken der Personen moet waarnemen, en op den tyd der geschiedenis letten.

HOOFD-

- HOOFDSTUK 6 Van de drie eenheden van het Treurspel , als de daed , tyd , en plaets.
- 7 Over den styl van het Treurspel.
- 8 Dat men niet te geleerd , te diepzinnig , maer deftig spreken moet.
- 9 Over het zelfdooden , of doen dooden voor het oog.
- 10 Hoe veel personen te gelyk mogen spreken , en van de alleen-spraken.
- 11 Van de Byvoegfels , en dat men gedurig naer 't einde moet spoeden.
- 12 Van de knoopinge en de ont-knoopinge.
- 13 Van de konst- en vliegwerken , en onderzoek van de woorden van P E L S , over het invoeren van Goden en Godinnen.

KALLIOPE, ACHTSTE BOEK.

- 1 Waerin een Heldendicht bestaet.
- 2 Oogmerk van het Heldendicht.
- 3 Hoe , en hoever men zich van
eens

eens anders werk kan en mag
bedienen.

- HOOFDSTUK 4 Bepaling van het Heldendicht.
- 5 Orde daer in waertenemen en
van de knoopinge en de ont-
knoopinge.
- 6 Hoe, en hoe ver men de Tydre-
kening moet waarnemen.
- 7 Van de Personen in het Helden-
dicht.
- 8 Van de verhevenheid van den
styl, en waer in die bestaet.
- 9 Van de daed van 't Heldendicht,
Bywerk, en Byverdichtfelen.
- 10 Van de Zedenleer.
- 11 Over de Gelykenissen, en wat
daer toe vereischt wordt.

URANIA, NEGENDE BOEK.

- 1 Lof der Dichtkonst in 't gemeen.
- 2 Oogmerk en vermogen der Dicht-
konst.
- 3 De meeste Konsten en Weten-
schappen zyn der Dichtkonste
dankbaerheid schuldig.
- 4 Keizers, Koningen, en andere
Vorsten en Helden hebben de-
ze Konst geoeffend.

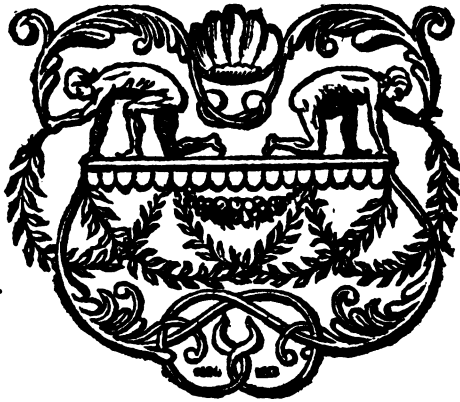
HOOFD-

HOOFDSTUK 5 Deze Konst is door de geheele
wereld in achtinge.

———— 6 Vruchten die een Dichter te wacht
ten heeft.

Eerst Voordeel.

———— 7 De Tweede Vrucht is de Eer.
Besluit.

PROEF

P R O E F

V A N E E N

N I E U W E

NEDERDUITSCHĒ
SPRAEKKONST.

Over de Naemvallen.

Dewyl wy ons nu zullen verledigen ; om den Leerlingen een kort begrip van onze tael te geven , zoo zullen wy al het onnodige voorbygaen , en ons alleen ophouden , om die deelen der tael te verklaren , die noodzakelyk zyn , en waerin men niet onwetend kan , noch mag zyn ; de rest kan men by **MONEN** , **NYLOË** ; **SEWEL** en andere Spraekkonstschryvers nazien : Wy vleijen ons , dat hy met het geene hy uit deze bladeren zal leeren , vry ver zal vorderen . Wy zullen de regels zoo algemeen stellen als mogelyk is ; en alles zoo duidelyk trachten te

D

ver

verklaren, als wy het by ons zelve begrypen. Vooraf zullen wy onderstellen, dat onze leerling geen vreemde talen verstaet, en dus ook niets van onze taelgronden weet; want iemand die de Latynsche, of één ander tael magtig is, zal de eigenschappen en gronden onzer tael gemakelyker begrypen, en met vrucht de *Spraekkonst* van MONEN doorbladeren; want die Heer schynt eer zyne *Spraekkonst* te hebben geschreven voor hun, die de tael reeds verstaen, dan voor Leerlingen die begerig zyn om hun eigen tael te leeren.

Voor eerst zullen wy van de *Naemvallen* spreken, die zes in 't getal zyn, en in 't Latyn deze namen hebben:

Nominativus.

Genitivus.

Dativus.

Accusativus.

Vocativus.

Ablativus.

De Heer MONEN heeft in zyne *Spraekkonste* die woorden slechts naer de letter overgezet, zonder een genoegzame verklaringe daer by te geven, en dus geen kleine deur van verwarring voor de leergierige jeugd' opengezet, gelyk wy verder zullen aentoonen; want, in de bovengemelde orde, noemt hy ze aldus:

Noe-

Noemer.

Teler, of Baerer.

Gever.

Aenklager.

Roeper.

Nemer.

Nu zullen wy de eigenschappen van die zes Naemvallen elk in 't byzonder gaen onderzoeken, en verklaren:

De eerste Naemval, by **MONEN** de *Noemer*, en by ons de *Werker*, is eigenlyk de *werkende persoon of zaak*, en daerom worden die woorden die door een' *Werker* geregeert worden, en buiten zulke *personen of zaken* niet te pas komen; of gebruikt kunnen worden, *werkwoorden* genemt, als *beminnen, slaen, stooten, enz.* maer om by onzen *Werker* te blyven: wanneer ik (by voorbeeld) schryf: *Pieter bemint, slaet, stoot, enz.* zoo vraag: wie *bemint, slaet, stoot?* en het antwoord zal zyn *Pieter*: zoo dat blykt, dat *Pieter* de *werkende persoon*, en derhalven in den eersten Naemval moet gestelt worden. En om het noch klaerder te doen begrypen, zoo zeg ik: *de Man bemint, enz.* daer uit blykt mede dat *de Man* de *werkende persoon* is, door het *Geslachtwoord De*, alzo dat woord *De*, altydt de eerste, of vyfde Naemval is, te weten de *Roep* van **MONEN**, by ons de *Toehoorder*, dat is, *de aengesproken persoon of zaak*; maer dewyl *de Man*

hier geen *Toehoorder* is , maer *werkende* ; zoo blykt te meer dat *de Man* hier in den *eersten Naemvalle* staet , welke *eerste Naemval* nooit *Den* (dat by veele kwade schryvers echter te vinden is) kan dulden.

Nu volgt *de Teler* ; het Konstgenootschap *NATURA ET ARTE*, uit wiens schriften ik dit Hoofdstuk op maek , noemt dezen Naemval den *Eigenaer* , dat is , een persoon of zaek die een' wezentlyken eigendom heeft aen personen of zaken die by hem gestelt worden , dus zegt men : *de lof DES mans* , of *van den man* , is groot , *de lof DER vrouw* , of *van de vrouw is groot* , *de lof DES konstgenootschaps* , of *van het konstgenootschap* , is groot . Hier blykt nu klaer dat *man* , *vrouw en konstgenootschap* hier in de tweeden Naemvall' staen , of de *Eigenaers* zyn van den lof . Zynde het *Geslachtwoord Des* , in het manelyke en *onzydige* , en *Der* in het vrouwelyke geslacht , altydt vaste tekens van den *Eigenaer* of *tweeden Naemval* ; doch dewyl het woord *Van* zoo wel den zesden als den tweeden Naemval regeert , moet men wel naeuwkeurig acht slaen hoe hetzelve voorkomt , 't welk men gemakkelyk kan leeren onderscheiden . By voorbeeld : ik lees *de lof VAN den man is groot* : wil men nu weten of *de man* hier in den tweeden , dan of hy in den zesden Naemvall' sta , zoo vragge men zichzelve slechts , of die man *Eigenaer* van

van den lof zy, of eenigen eigendom aen denzelfven hebbe? voorzeker ja; geruft moogt ge dan ter neder zetten *de lof van den Man* enz.; want in den zesden Naemvall' zou het *Manne* moeten zyn. Doch om noch vaster hier in te gaen zoo is 'er noch een onseilbaer teken, om den tweeden van den zesden Naemvall' te leeren onderkennen, te weten: wanneer men in het manelyk geslacht, voor de woorden *van den, van dien, diens* of *des*, en in het vrouwelyke voor *van de, of van die, der* of *dier*, zonder krenkinge van den zin, kan zetten; dan is het een vast teken dat het woord *van* in den tweeden Naemvall' staet; dewyl die buiging in den zesden Naemvall' geen plaets kan hebben.

De derde Naemval, by *MONEN den Gever*, maer met meer reden by ons *den Ontvanger* genoemd, is die persoon of zaek die iets ontvangt, of wien iets toegebracht wordt. By voorbeeld: *Jan geeft den manne slagen*, (want de *slagen* staen in den vierden Naemvall' in het meervoudige getal.) Zoo volgt, dat *de man* de *Ontvanger* is, of de derde Naemval, die zoo wel als de zesde in *E* uitgaet. Te meer, als men 'er een woord byvoegt, en schryft: *Jan geeft AEN den manne slagen*; want daer *AEN* niet by kan komen, kan geen *Ontfanger*, of *derden Naemval* gevonden worden, noch eenige plaets grypen. Indien men nu volgens *MONEN* te werk ging',

en vraagde wie is de *Gever* ? (dat is de *derde Naemval*) zou men immers moeten zeggen *Jan*; maer dat is mis, Jan is de derde niet; maer de *eerste Naemval*, te weten de *werker* of *werkende persoon*, zoo dat men hier uit kan zien hoe weinig nut voor een' jongen *Leerling*' uit *Moenens Spraekkunst*', in dit geval, te halen is.

Hier na volgt de vierde Naemval, dat is de *bewerkt wordende persoon* of *zaak*, of *Lyder*, (MONEN noemt hem den *Aenklager*) dat is de man die *geslagen* of *gestooten* wordt. By voorbeeld: *Jan slaet den man, schopt den jongen, hoort den toon*, enz. zoo blykt dat *de man*, *de jongen*, en *de toon*, de *bewerktwordende personen* of *zaken*, dat is de *Lyders*; *slaet*, *schopt* en *hoort* de werkwoorden zyn, en *Jan* de *Werker* is: doch wanneer men schryft: *de man wordt geslagen, de jongen wordt geschopt, de toon wordt gehoord*, moet de *man*, *de jongen*, en *de toon* in den *eersten Naemvall*' staen, om twee redenen, ten eerste: om dat geen *vierde Naemval* in een' volkomen zinn' kan gevonden worden, zonder een' *eersten Naemval*, voor of achter zich te hebben, gelyk in *Jan slaet stoot* enz. te zien is, die hier niet te vinden is. Ten tweede: om dat geen *persoon* of *zaak* door een *Lydend werkwoord* in den vierden Naemval wordt gestelt, maer wel door een *bedryvend werkwoord*.

De vyfde Naemval is by MONEN de *Roeper*,
maer

maer by ons. de *Geroepen*, of *aengesproken persoon of zaek*, of, om hem met één woord te noemen, de *Toehoorder*; om dat hem, wanneer hy ons voorkomt, deze benaming eigen is, gelyk uit dit voorbeeldt te zien is: *Ik hoorde dien man roepen, mannen broeders!* enz. Vraegt men nu **MONEN** wie hier in den *Roeper*' staet? (die altydt met den eersten Naemvall' overeenkomt, en zoo wel als die altydt *De*, en nooit *Den* voor hem lyden kan.) Zoo moet hy, wil hy volgens zyn eigen woorden antwoorden, zeggen: *de mannen Broeders*, die in tegendeel de *Toehoorders* zyn. Want *Ik* (die de *Werker* ben) *hoor roepen*; (te weten *den man* die in den vierde Naemvall' staet) maer vraegt men wie hier de *aengesproken*, of om in het meervoudige getal te spreken, wie de *Aengesproken personen*, of *Toehoorders* zyn? zoo valt het antwoord licht; de *Mannen*, *Broeders*, zyn de *Toehoorders*, die dan ook, gelyk het zyn moet, met den *Werker*' of *eersten Naemvall'* overeenkomen.

De zesde en laetste Naemval is de *Benomen* of *berooftde persoon of zaek*, anders de *Derver*. (By **MONEN** wordt hy, doch verkeerd, den *Nemer* genoemd.) Dus zegt men: *Jan neemt van den Manne, al wat hy krygen kan*. Vraegt men nu een' *Leerling*' weder, wie is de *Nemer*? die moet antwoorden *Jan*, dat mis is; want die is de *Werkende persoon of zaek*, en kan by gevolg

geen *zesde Naemval* zyn. Maer vraegt men wie is de *Derver*, of *Benomen perfoon*? zoo luidt het antwoord *de Man*, die daerom in den *zesden Naemvall'* staet, en *MANNE* moet zyn. Laet ons nu eens zien, hoe men den zesden Naemval in andere opzichten ook waertenemen hebbe. Deze Naemval kan ons ook dus voorkomen, by voorbeeld: *Jan wordt gebaet van den Man*. Dan moet het woord *Man* weder *MANNE* zyn. Niet zoo zeer dat *de Man* van iets berooft wordt, of als een benomen perfoon moet aengemerkt worden, als wel om dat het woord *Van* hier by komt, (dat, als gezegt is, zoo wel een' zesden als een' tweeden Naemval regeert.) Dat hier, zonder krenkinge des zins, niet in *Des* kan veranderd worden; want hoe misselyk zou het luiden, als men zeide: *Jan wordt gebaet des Mans*? daerom moet *Man* in den zesden Naemvall' staen, en *MANNE* zyn. Men kan *Man* hier ook in den vierden Naemval stellen, mits het woord *Van*, in *Door* veranderende, niet om dat *de Man* hier een *Lyder* zoude zyn, maer om dat het woord *Door* een' vierden Naemval regeert.

Dus meinen wy den Leerlingen een denkbeeld van de eigenschappen der zes Naemvallen gegeven te hebben, en nu zullen wy de Namen der *Naemvallen* in order zetten, zoo als ze, om begrepen te worden, moeten genaemd zyn:

WER-

WERKER, of *Werkende perfoon of zaek*,

EIGENAER.

ONTVANGER.

LYDER, of *Bewerktwordende perfoon of zaek*.

TOEHOORDER, of *Aengesproken Perfoon of zaek*.

DERVER, of *de perfoon of zaek wien iets benomen wordt*.

Nu zullen wy tot een ander Hoofdstuk overgaen, na wy noch iets, aengaende den uitgang' in *E* in den derden en zesden Naemvall' zullen gezegd hebben.

De Leden van het Konstgenootschap NATURA ET ARTE zyn, voor zoo veel my bekend is, de eersten in deze eeuwewe geweest, die in hunne schriften dien uitgang naeuwkeurig hebben waergenomen, het zy met de woorden vol uit te spelden, het zy met de affnydinge *n'*, tot een teken, dat dat woord in *e* uit moest gaen. Niemand, zoo te zeggen, heeft hen daerin nagevolgd; maer met reden echter durf ik hun spelling, en deze naeuwkeurige waerneming aenpryzen; want in alle andere schryveren, die dit niet doen, kan men niet zien of ze den tweeden, derden, vierden, of zesden Naemval onderscheiden. *MONEN* in zyne *Spraekkunste* (A) zet wel

(A) Bladz. 88.

wel in den derden en zesden Naemvall', *Man of Manne*, als beiden goed zynde, maer de laetste uitgang is beter, om dat de Naemvallen beter onderscheiden zyn.

Te meer prys ik hen, om dat ze het spoor der Ouden betreden, die altydt, vooral in den zesden Naemvall', dien uitgang in acht namen, gelyk men by ADRIAEN VERVER (A) kan zien aengehaeld uit MELIS STOKE. : en ik zie dat het ook gedaen word in het Roomsche Gebedeboek, op parkement geschreven in 't jaer 1440, dat onder my beruft. Des men geen zwarigheid moet maken die loffelyke voorgangers op 't voetspoor te volgen.

Over de Geslacht- en Voornaemwoorden.

Dewyl zoo wel by ons, als by alle andere volken, de woorden in byzondere spraekdeelen geschift zyn, zoo zullen wy desgelyks doen. Deze deelen zyn negen in getal, en dragen de namen van *Geslachtwoorden*, *Naemwoorden*, *Voornaemwoorden*, *Werkwoorden*, *Deelwoorden*, *Bywoorden*, *Voegwoorden*, *Voorzetsels*, en *Tus-schen-*

(A) In *Idea Linguae Belgicae*. Pag. 21.

ſchenwerpfels, en dezen worden weder verdeelt in veranderlyken, en onveranderlyken.

Tot de eerſte orde behooren *Geflachtwoorden*, *Voornaemwoorden*, *Naemwoorden*, *Deelwoorden*, en *Werkwoorden*.

Tot de tweede de *Bywoorden*, *Voegwoorden*, *Tuſſchenwerpzels*, en *Voorzetzels*.

Deze deelen zullen wy allen zoo kort als mogelijk is, verhandelen, en in dit Hoofdstuk van de *Geflacht- en Voornaemwoorden* ſpreken.

Het zyn *Geflachtwoorden* die in onze ſprake vooraengezet, het geſlacht van het volgende *Zelfſtandige Naemwoord* bekend maken, en deze *Geflachtwoorden* worden in twee deelen verdeelt, te weten *bepalende*, en *onbepalende*.

Een *Bepalende Geflachtwoord* is, door wiens voorzetting, een gemeen zelfſtandig Naemwoord, op een zeker ding of perſoon geduidt, en dus iets zekers benoemt wordt: dat is *De*, en *Het*, als: *De man*, *De vrouw*, *Het kind*. En wordt dus gebogen in alle drie de Geſlachten als volgt: en de letters W. E. O. L. T. D. zyn de eerſte letters der namen van de Naemvallen, gelyk wy die in het voorgaende Hoofdstuk hebben genoemd.

Een-

Eenvoudig.

Mann.	Vrouw.	Onz.
W. <i>De.</i>	<i>De.</i>	<i>Het.</i>
E. <i>Van den, of Des.</i>	<i>Van de, of Der.</i>	<i>Van het, of Den</i>
O. <i>Den, of aen den.</i>	<i>Der, of aen de.</i>	<i>Aen het, of aen den.</i>
L. <i>Den.</i>	<i>De.</i>	<i>Het.</i>
T. O.	O.	O.
D. <i>Van den.</i>	<i>Van de, of der.</i>	<i>Van Het, of den.</i>

Men moet wel letten, dat indien een zelfstandig Naemwoord van 't Onzydig geslacht, in den derden of zesden Naemval gezet wordt, met het Geslachtwoord *Den* vooraen, hetzelfde altydt in *E* moet uitgaen, gelyk by voorbeeld: *aen den Kinde*, (voor *aen het kindt.*) en *Prins van den Bloede*. (voor *Prins van 't bloedt.*)

Dat men in den derden en zesden Naemvall' van het vrouwelyke, zoo wel *Der* heeft, als in den tweeden, is niet alleen onzer taele eigen; maer is ook dienstig om een dubbelzinnigheid te myden, en voor te komen. By voorbeeld: *VONDEL* in zyne vertaelde *Herfcheppinge* van *OVIDIUS*, zegt: (A)

Ze ontweldigen de maegt den jagtprys enz.
Hier is het onzeker of ze *den jagtprys aen de maegd*, of de *maegd aen den jagtprys* ontweldig-

(A) Boek. VIII. V. 602.

digden, 't is wel klaer uit den zamenhang', te zien, wat de dichter meint; maer het is voor de kwaedwilligen een kaers voor gesloten oogen, en deze dubbelzinnigheid ware gemyd geweest, indien VONDEL geschreven hadde:

Ze ontweldigen der maegt enz.

Maer indien VONDEL geschreven hadde *Maegd'*; zoo had die afwending genoegzaam getoond dat de Maegd in den zesden Naemvalle stond, dewyl het buiten den dwang van 't Vaers, *MaegDE* moest geweest zyn.

	<i>Meervoud.</i>	
<i>Mann.</i>	<i>Vrouw.</i>	<i>Onz.</i>
W. <i>De.</i>	<i>De.</i>	<i>De.</i>
E. <i>Van de, of Der.</i>	<i>Van de, of Der.</i>	<i>Van de, of Der.</i>
O. <i>Den, of aenden.</i>	<i>De, of aende.</i>	<i>Den, of aenden.</i>
L. <i>De.</i>	<i>De.</i>	<i>De.</i>
T. O.	O.	O.
D. <i>Van de, of van den.</i>	<i>Van de.</i>	<i>Van de, of van den.</i>

Wy zouden altydt in den zesden Naemvall' van het mannelyke en onzydige geslacht van het meervoudige, *Van de*, voor *Van den* kiezen; doch elk doe hier omtrent zyn' zin.

Het *Nietbepalend Geslachtwoord*, door wiens voorzetting geen ding of persoon byzonderlyk wordt uitgedrukt; maer het Zelfstandig Naemwoord in zyne ruime betekenisfe wordt gèlaten, zonder dat hier door iets zekers wordt bepaelt, is

is *Een*, *Eene*, *Een*. als *Een vader*, *Eene moeder*, *een kind*, enz. en heeft geen meervoudig. En wordt aldus gebogen:

<i>Mann.</i>	<i>Vrouw.</i>	<i>Onz.</i>
<i>W. Een.</i>	<i>Een.</i>	<i>Een.</i>
<i>E. Van eenen, of Eens.</i>	<i>Van eene, of Eener.</i>	<i>Van een, of Eens.</i>
<i>O. Aen eenen, of Eenen.</i>	<i>Aeneene, of Eener.</i>	<i>Aen een, of Eenen.</i>
<i>L. Eenen.</i>	<i>Eene.</i>	<i>Een.</i>
<i>T. O.</i>	<i>O.</i>	<i>O.</i>
<i>D. Van eene.</i>	<i>Van eene, of eener.</i>	<i>Van een, of eenen.</i>

De derde en zesde Naemval van 't vrouwelyke, heeft *Eener*, om dezelve reden als bovert van het *bepalend Geslachtwoord*. De tweede Naemval van 't onzydig geslacht heeft *Eens*, om dat men zonder stootinge zegt: *Ik beschouw met vermaak den loop EENS zwyns*; maer minder wel: *de stand eenes huisjes bebaegt my*. Want *Eens* is geen Duits, en *huis* is van de derde buiging, (ziet het volgende Hoofdstuk,) en kan derhalven geen *huisjes* worden, des moet men met de ooren te werk gaen, en hooren of het stuit, zoo ja, zoo moet men *van een* zetten. De derde en zesde Naemval van het zelve geslacht hebben *Eenen*; maer dit gebruikende, moet het zelfstandig Naemwoord mede
in

in *E* eindigen, als: wy zyn *aen* EENEN *misdryve* *schuldig*. *Wy* zyn uit EENEN *bloede* *gesproten* enz. maer weet dat ge *enen* voluit moet zeten, en geenzints *een'*, met eene afwendinge; (want het *onzydig* *geslachtwoord*, 't zy *bepalend*, of *onbepalend*, kan geen afwending dulden) maer indien het vaers niet toelaet, dat het Zelfstandig Naemwoord in *E* eindige, moet men *van een* zetten en *niet van een'*.

De *Voornaemwoorden* die wy nu zullen verhandelen, zyn woorden die voor een Zelfstandig Naemwoord gesteld, een persoon of zaek die iets lydt of doet, aenwyzen, als: *myn vader*, *uw broeder*, *zyn wyf*, *ik burger*, *gy Soldaet*, *hy boer*, *die mensch*, *deze stad*, *dit huis*, *dat ding*, enz.

Deze *Voornaemwoorden* worden ook gestelt in de plaets van de Zelfstandige Naemwoorden, en dan een ander daer onder verstaen, als *Dees*, (te weten man, knecht, enz.) *heeft het gedaen*. *Het myne* (te weten geweir) *heeft het getroffen*. *Uwe* (te weten zoon of dochter) *wil het wagen*. *De zynen* (te weten kinders, of huisgenoten) *zyn geholpen*.

De *voorn. woorden* worden ten aenzien van het geslacht, als mannelyk, vrouwelyk, en onzydig aengemerkt; hoewel eenigen, zonder eenige verandering' toetelaten, by alle geslachten

ten

ten gebruikt worden, *ik, gy, hy, wy, gylieden, zy*, te weten, mans en vrouwen.

In de *voorn. woorden* zyn drie personen aente-merken, te weten die spreekt, als: *ik*, die aengesproken wordt, als: *gy*, en van wien wordt gesproken, als: *hy* of *het*.

Eenige *voorn. woorden* zyn *oorsprongkelyk*, als *ik, gy, hy, die, dees, wie, welke, zelf*. Eenigen *afgeleid*, als: *myn, uw, zyn*.

De *voorn. woorden* zyn ten aanzien der hoedanigheid, vyfderlei; te weten:

I. *Aenwyzende*, als: *ik, gy, hy, die, dees*.

II. *Bezittende*, als: *myn, uw*, wanneer van één persoon' wordt gesproken. *Ons, uw*, wanneer men van veele personen spreekt. *Zyn*, dat behoort aen éenen van het mannelijke geslacht. *Haer*, ééne uit het vrouwelijke geslacht. *Hun*, dat van veelen van het mannelijke en onzijdige geslacht wordt gebruikt. *Haer*, waer door iets aen velen van het vrouwelijke geslacht wordt toegëigent.

III. *Betrekkelijken*, hebben hun opzicht op iemand, of iets waer van voorheen gesproken is en zyn: *die, dat, wie*. Als: *HY slaept nu, DIE altydt waekte, HET zwaerd DAT ik ontvolucht ben.* enz.

IV. *Weerkeerende*, als: *zyn, hun, haer*, waer by men kan voegen *zich*. Van de drie eersten geeft **MONEN** deze voorbeelden: *David worp uit zynen*

zynen slinger den steen Goliath in zyn voorhoofst. De Nederlanders ontnamen in hunne zege, den vyand eene meenigte bunner vaendelen en standaerden. Penelope zoo naerstig op haer weefgetou, dient de vrouwen van onze eeuwe tot haer voorbeeld.

Maer, met oorlof van den Heer MONEN, moet ik zeggen, dat alle die voorbeelden dubbelzinnig zyn; want zoo zyn, en *hun* gelyk hy zegt *weerdekerende voornaemwoorden* zyn, zoo worp David den steen in *zyn* EIGEN voorhoofd, en de Nederlanders ontnamen *hun* *zelven* de vaendels, dat niet waer is, dat is de meining niet: de steen werd in *Goliaths hoofd* geworpen, en de Nederlanders namen de *vaendels der vyanden*, dat hier echter niet staet; maer wel het eerste. Maer zet voor *zyn*, *deszelfs*, en voor *bunner*, *derzelve*, zoo zal de meining des schryvers verstaen worden, en de zin zal goed wesen. Om dit uit MONEN zelve optehelderen, zoo lees het derde voorbeeld, en 't zal van zelf blyken dat myn zeggen waer is. Dewyl *haer* tot Penelope (gelyk het zyn moet) wederkeert, doordien zy de vrouwen noodigde tot *haer* (eigen) voorbeeld; want *haer* ziet op Penelope, en niet op de vrouwen, alzo het dan *derzelve* zou moeten zyn. Doch om deze onzeker-

E

heid

heid (A) uit het Nederduitsch te bannen , en den regel dezer weêrkeering vast te stellen , zoo is 't vast , dat *zyn* , *haer* , *hun* , *zich* , altydt wederkeeren langs het naeste Werkwoord , (en geen ander) tot die persoon of zaak , of personen of zaken , die aen 't hoofd van dat Werkwoord , 't zy met naem' genoemt , of andersints aangewezen , worden . Wy besluiten dan met deze vermaninge : dat yder die toelegt om duidelyk te schryven , of te spreken , alleen acht hebbe te geven , of in zyne rede deze *weêrkeerende voornaemwoorden* , op een' anderen persoon zouden kunnen toegepast worden dan hy zelf wilde ; want een schryver stelt somtyds iets voor klaer neêr , (dewyl hy vol van zyne stof is ,) 't welk naderhand een lezer , die dikwyls de volkomen denkbeelden des schryvers maer ten halve bevat , twyffelachtig en dubbelzinnig vindt : weet nu een schryver geen' raed om deze woorden zoo te plaetsen , dat ze niet dan op een' persoon kunnen toegepast worden , in dat geval volge men veiligst den raed van QUINTILIAEN , luidende : *dat men met meer woorden dient optebelden , 't geen met één woordt niet klaer genoeg kan gezegt worden.*

V. *Vra-*

(A) HUYDECOPER , Proeven van Tael- en Dichtkunde. bladz. 434.

V. *Vragende*, waer door men iets vraegt of onderzoekt, als: *wie*, *wat*?

De *voornaemwoorden* worden door de Naemvallen in beiden de gevallen gebogen; maer wyken van de gemeene buiginge af, als blykt.

	<i>Eenvoud.</i>	<i>Meervoud.</i>
W.	<i>ik. gy.</i>	<i>wy. gy.</i>
E.	<i>myns. uws.</i>	<i>onzer. uwer.</i>
O.	<i>my. u.</i>	<i>ons. u.</i>
L.	<i>my. u.</i>	<i>ons. u.</i>
T.	<i>--- gy.</i>	<i>--- gyliden.</i>
D.	<i>van my. van u</i>	<i>van ons. van u.</i>

Het *voornaemwoord hy*, voor den mann' zelf genomen, dat in het vrouwelyke *zy*, en in het onzydige *het* heeft, wordt dus gebogen:

	<i>Eenvoud.</i>		
	<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
W.	<i>hy.</i>	<i>zy.</i>	<i>het.</i>
E.	<i>zyns.</i>	<i>haers.</i>	<i>zyns.</i>
O.	<i>zich.</i>	<i>zich.</i>	<i>zich.</i>
L.	<i>zich.</i>	<i>zich.</i>	<i>zich.</i>
T.	<i>ontbreekt.</i>	<i>ontbreekt.</i>	<i>ontbreekt.</i>
D.	<i>van zich.</i>	<i>van zich.</i>	<i>zich.</i>

	<i>Mannelyk.</i>	<i>Meervoud.</i> <i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
W.	<i>zy.</i>	<i>zy.</i>	<i>zy.</i>
E.	<i>bunner.</i>	<i>haerer.</i>	<i>bunner.</i>
O.	<i>zich.</i>	<i>zich.</i>	<i>zich.</i>
L.	<i>zich.</i>	<i>zich.</i>	<i>zich.</i>
T.	<i>ontbreekt.</i>	<i>ontbreekt.</i>	<i>ontbreekt.</i>
D.	<i>van zich.</i>	<i>van zich.</i>	<i>van zich.</i>

Het *voornaemwoord* *hy*, voor een' anderen gebruikt, (by de Latynen *is* of *ille*;) dat mede in het vrouwelyke *zy*, en in 't onzydige *het* heeft, wordt dus gebogen:

	<i>Mannelyk.</i>	<i>Eenvoud.</i> <i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
W.	<i>zy.</i>	<i>zy.</i>	<i>het.</i>
E.	<i>van hem.</i>	<i>van haer.</i>	<i>van het.</i>
O.	<i>hem.</i>	<i>haer.</i>	<i>het.</i>
L.	<i>hem.</i>	<i>haer, of ze.</i>	<i>het.</i>
T.	<i>ontbreekt.</i>	<i>ontbreekt.</i>	<i>ontbreekt.</i>
D.	<i>van hem.</i>	<i>van haer.</i>	<i>van het.</i>

	<i>Mannelyk.</i>	<i>Meervoud.</i> <i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
W.	<i>zy.</i>	<i>zy.</i>	<i>zy.</i>
E.	<i>bunner.</i>	<i>haerer.</i>	<i>bunner.</i>
O.	<i>hun.</i>	<i>haer.</i>	<i>hun.</i>
L.	<i>hen, of ze.</i>	<i>haer, of ze.</i>	<i>hen, of ze.</i>
T.	<i>ontbreekt.</i>	<i>ontbreekt.</i>	<i>ontbreekt.</i>
D.	<i>van hun.</i>	<i>van haer.</i>	<i>van hun.</i>

Het

Het *voorn. woord die*, 't zy aenwyzend of betrekkelyk, dat in 't vrouwelyke *die*, en in 't onzydige *dat* heeft, wordt dus gebogen:

Eenvoudig.

	<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
W.	<i>die.</i>	<i>die.</i>	<i>dat.</i>
E.	<i>diens.</i>	<i>dier.</i>	<i>van dat.</i>
O.	<i>dien.</i>	<i>die.</i>	<i>dat.</i>
L.	<i>dien.</i>	<i>die.</i>	<i>dat.</i>
T.	<i>ontbreekt.</i>	<i>ontbreekt.</i>	<i>ontbreekt.</i>
D.	<i>van dien.</i>	<i>van die.</i>	<i>van dat.</i>

Meervoud.

	<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
W.	<i>die.</i>	<i>die.</i>	<i>die.</i>
E.	<i>dier.</i>	<i>dier.</i>	<i>dier.</i>
O.	<i>dien.</i>	<i>dier.</i>	<i>dien.</i>
L.	<i>die.</i>	<i>die.</i>	<i>die.</i>
T.	<i>ontbreekt.</i>	<i>ontbreekt.</i>	<i>ontbreekt.</i>
D.	<i>van die.</i>	<i>van die.</i>	<i>van die.</i>

Op dezelve wys wordt ook het *voorn. woord dees, deze, dit*, gebogen.

Het *voorn. woord dezelve, dezelve, hetzelfde*, wordt dus gebogen:

Eenvoud.

	<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
W.	<i>dezelve.</i>	<i>dezelve.</i>	<i>hetzelve.</i>
E.	<i>dezelven.</i>	<i>derzelve.</i>	<i>van hetzelve.</i>
O.	<i>denzelven.</i>	<i>dezelve.</i>	<i>het zelve.</i>
L.	<i>denzelven.</i>	<i>dezelve.</i>	<i>het zelve.</i>
T.	<i>ontbreekt.</i>	<i>ontbreekt.</i>	<i>ontbreekt.</i>
D.	<i>van denzelven.</i>	<i>van dezelve.</i>	<i>van het zelve.</i>

Meervoud.

	<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
W.	<i>dezelve.</i>	<i>dezelve.</i>	<i>dezelve.</i>
E.	<i>derzelve.</i>	<i>derzelve.</i>	<i>derzelve.</i>
O.	<i>denzelven.</i>	<i>dezelve.</i>	<i>denzelven.</i>
L.	<i>dezelve.</i>	<i>dezelve.</i>	<i>dezelve.</i>
T.	<i>ontbreekt.</i>	<i>ontbreekt.</i>	<i>ontbreekt.</i>
D.	<i>van dezelve.</i>	<i>van dezelve.</i>	<i>van dezelve.</i>

't Vragend *voorn. woord*, *wie*, *wie*, *wat*? wordt gebogen gelyk *die*, *die*, *dat*, uitgenomen den *Eigenaer*' van het vrouwelyke geslacht des Eenvoudigen getals, die heeft *wiens*. Ze worden eveneens gebogen, zeg ik, wanneer ze op zich zelfs, zonder zelfstandig Naemwoordt, *man*, *vrouw*, *dien*, enz. gevonden worden, dewyl ze in de samenvoeginge met dezelve in alle geslachten het onzydige *wat*, in de plaetze van *wie*

wie voor zich aennemen, waerdoor men in beiden de getallen vraegt: *wat man? wat vrouw? wat dier?* enz.

Het *voorn. woord*, *welke*, *welke*, *welk*, 't zy vragende, of betrekkelijk, wordt dus gebogen:

Eenvoud.

	<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
W.	<i>welke.</i>	<i>welke.</i>	<i>welk.</i>
E.	<i>welken.</i>	<i>welker.</i>	<i>van welk.</i>
O.	<i>welken.</i>	<i>welke.</i>	<i>welk.</i>
L.	<i>welken.</i>	<i>welke.</i>	<i>welk.</i>
T.	<i>ontbreekt.</i>	<i>ontbreekt.</i>	<i>ontbreekt.</i>
D.	<i>van welken.</i>	<i>van welke.</i>	<i>van welk.</i>

Meervoud.

	<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
W.	<i>welke.</i>	<i>welke.</i>	<i>welke.</i>
E.	<i>welker.</i>	<i>welker.</i>	<i>welker.</i>
O.	<i>welken.</i>	<i>welke.</i>	<i>welken.</i>
L.	<i>welke.</i>	<i>welke.</i>	<i>welke.</i>
T.	<i>ontbreekt.</i>	<i>ontbreekt.</i>	<i>ontbreekt.</i>
D.	<i>van welke.</i>	<i>van welke.</i>	<i>van welke.</i>

De *Bezittende voorn. woorden*, *myn*, *zyn*, *uw*, *hun*, *haer*, worden op eene wys door alle geslachten gebogen; des wy, om plaets te winnen het voorbeeld zullen geven met het *voorn. woord*, *myn*, dat dus gebogen wordt:

	<i>Mannelyk.</i>	<i>Eenvoud.</i> <i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
W.	<i>myn.</i>	<i>mync.</i>	<i>myn.</i>
E.	<i>myns.</i>	<i>myner.</i>	<i>myns.</i>
O.	<i>mynen.</i>	<i>myne, of myner.</i>	<i>myn, of myn.</i>
L.	<i>mynen.</i>	<i>myne.</i>	<i>myn.</i>
T.	<i>myn.</i>	<i>myne.</i>	<i>myn.</i>
D.	<i>van mynen.</i>	<i>van myne.</i>	<i>van myn, of mynen.</i>

	<i>Mannelyk.</i>	<i>Meervoud.</i> <i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
M.	<i>myne.</i>	<i>myne.</i>	<i>myne.</i>
E.	<i>myner.</i>	<i>myner.</i>	<i>myner.</i>
O.	<i>mynen.</i>	<i>myne.</i>	<i>mynen.</i>
L.	<i>myne.</i>	<i>myne.</i>	<i>myne.</i>
T.	<i>myne.</i>	<i>myne.</i>	<i>myne.</i>
D.	<i>van myne.</i>	<i>van myne.</i>	<i>van myne.</i>

Het *voorn. woord*, *onze*, en *ons*, wordt in alle de drie geslachten dus gebogen:

	<i>Mannelyk.</i>	<i>Eenvoud.</i> <i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
W.	<i>onze.</i>	<i>onze.</i>	<i>ons.</i>
E.	<i>van onzen.</i>	<i>onzer.</i>	<i>van ons.</i>
O.	<i>onzen.</i>	<i>onze.</i>	<i>ons, of onzen.</i>
L.	<i>onzen.</i>	<i>onze.</i>	<i>ons.</i>
T.	<i>onze.</i>	<i>onze.</i>	<i>ons.</i>
D.	<i>van onzen.</i>	<i>van onze.</i>	<i>van ons, of onzen.</i>

Meer-

Meervoud.

	<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
W.	<i>onze.</i>	<i>onze.</i>	<i>onze.</i>
E.	<i>onzer.</i>	<i>onzer.</i>	<i>onzer.</i>
O.	<i>onzen.</i>	<i>onze.</i>	<i>onzen.</i>
L.	<i>onzen.</i>	<i>onze.</i>	<i>onze.</i>
T.	<i>onze.</i>	<i>onze.</i>	<i>onze.</i>
D.	<i>van onze.</i>	<i>van onze.</i>	<i>van onze.</i>

De tweede Naemval van het meervoudige getal in deze *voornaemwoorden* gaen in *ER* uit, en de *Byvoeglyke Naemwoorden* voor *Zelfstandige Naemwoorden* gevoegd in *E*, maer indien ze als *Zelfstandige* gebruikt worden in *EN*. Deze uitgang in *ER*, geschiedt omdat de *voornaemwoorden*, in dit geval, het *Geslachtwoord*, *der*, het merkteken des *Eigenaers* in het meerv. getal, vervangen of evenaren.

De *voornaemwoorden* worden in het aennemem van de *R* in den meervoudigen *Eigenaer*' , gevolgt van andere *Byvoeglyke Naemwoorden*, die naer den acrd der *voornaemwoorden* zweven, als: *zoodanige*, *zulke*, *zommige*, *eenige*, *etlyke*, *geene*, *andere*, *beide*, *veele*, *alle*, die allen zoo wel als de voorn. woorden, het geslachtwoord *der*, in den *Eigenaer*' van het meervoudige, gewoon zyn voor zich te verwerpen, als uit het

voorbeeldt van *etlyke* te zien is, dat alleen meervoudig is, en geen eenvoudig heeft.

	<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>
W.	<i>etlyke mans.</i>	<i>etlyke vrouwen.</i>
E.	<i>etlyker mannen.</i>	<i>etlyker vrouwen.</i>
O.	<i>etlyken mannen.</i>	<i>etlyke vrouwen.</i>
L.	<i>etlyke mans.</i>	<i>etlyke vrouwen.</i>
T.	ontbreekt.	ontbreekt.
D.	<i>van etlyke mannen.</i>	<i>van etlyke vrouwen.</i>

Onzydig.

W.	<i>etlyke kinders.</i>
E.	<i>etlyker kinderen.</i>
O.	<i>etlyken kinderen.</i>
L.	<i>etlyke kinders.</i>
T.	ontbreekt.
D.	<i>van etlyke kinderen.</i>

Maer wanneer de *voorn. woorden*, *myne*, *uwe*, *zyne*, *hunne*, *onze*, *haere*, en de *byvoeglyke Naemwoorden*, *zoodanige*, *zulke*, *zommige*, enz. by aflating der *Zelfstandige Naemwoorden* als *Zelfstandigen* gebruikt worden, en daerom voor zich in den *Derver'* van het meervoudige getal, het geslachtwoord *de* plaetsen, nemen zy, die in den eersten *Naemvall'* of *Werker* den uitgang in *EN* verkregen hebben, in den *Eigenaer'* ook *der* aen, gelyk uit dit voorbeeldt te zien is. (Wy nemen weér een woord voor de anderen.)

W. *de*

- W. *de mynen.*
- E. *der mynen.*
- O. *den mynen.*
- L. *de mynen.*
- T. *ontbreekt.*
- D. *van de mynen.*

De *Voornaamwoorden*, *ik*, *gy*, *hy*, *zelf*,
worden aldus gebogen:

Mannelyk.

<i>Eenvoud.</i>	<i>Meervoud.</i>
W. <i>ik</i> , <i>gy</i> , <i>hy</i> <i>zelf.</i>	<i>wy</i> , <i>gy</i> , <i>zy</i> <i>zelfs.</i>
E. <i>myns</i> , <i>uws</i> , <i>zyns</i> <i>zelfs.</i>	<i>onzer</i> , <i>uwer</i> , <i>bunner</i> <i>zelven.</i>
O. <i>my</i> , <i>u</i> , <i>zich</i> <i>zelven.</i>	<i>ons</i> , <i>u</i> , <i>zich</i> <i>zelven.</i>
L. <i>my</i> , <i>u</i> , <i>zich</i> <i>zelven.</i>	<i>ons</i> , <i>u</i> , <i>zich</i> <i>zelfs.</i>
T. <i>ontbreekt.</i>	<i>ontbreekt.</i>
D. <i>van my</i> , <i>u</i> , <i>zich</i> <i>zelven.</i>	<i>van ons</i> , <i>u</i> , <i>zich</i> <i>zelven.</i>

Vrouwelyk.

<i>Eenvoud.</i>	<i>Meervoud.</i>
W. <i>ik</i> , <i>gy</i> , <i>zy</i> <i>zelf.</i>	<i>wy</i> , <i>gy</i> , <i>zy</i> <i>zelf.</i>
E. <i>myns</i> , <i>uws</i> , <i>haers</i> <i>zelfs.</i>	<i>onzer</i> , <i>uwer</i> , <i>haerer</i> <i>zelve.</i>
O. <i>my</i> , <i>u</i> , <i>zich</i> <i>zelve.</i>	<i>ons</i> , <i>u</i> , <i>zich</i> <i>zelve.</i>
L. <i>my</i> , <i>u</i> , <i>zich</i> <i>zelve.</i>	<i>ons</i> , <i>u</i> , <i>zich</i> <i>zelve.</i>
T. <i>ontbreekt.</i>	<i>ontbreekt.</i>
D. <i>van my</i> , <i>u</i> , <i>zich</i> <i>zelve.</i>	<i>van ons</i> , <i>u</i> , <i>zich</i> <i>zelve.</i>

On-

Onzydig.

<i>Eenvoud.</i>	<i>Meervoud.</i>
W. <i>het kind zelf.</i>	<i>de kinderen zelfs.</i>
E. <i>des kinds zelfs.</i>	<i>der kinderen zelven.</i>
O. <i>het kind zelve, of den kinde zelven.</i>	<i>den kinderen zelven.</i>
L. <i>het kind zelf.</i>	<i>de kinders zelfs.</i>
T. <i>ontbreekt.</i>	<i>ontbreekt.</i>
D. <i>van het kindt zelf, of den kinde zelven.</i>	<i>van de kinderen zelven.</i>

Van de Zelfstandige Naemwoorden.

De *Zelfstandige Naemwoorden* die nu volgen, zullen wy eenvoudig verhandelen, zonder ons optehouden met de verdeeling die **MONEN** daer van maekt, als dezelve onderscheidende in *oorsprongkelyken, afgeleiden, eigen, enz.* wy zullen kort gaen, en zeggen dat het een *Zelfstandig Naemwoord* is, dat alleen staende, het wezen eener *zelfstandige zaak*, die men noemt, volkomen betekent, als: *man, vrouw, kind, vis, vogel, enz.*

Alle *Zelfstandige Naemwoorden* worden verdeelt in hunne geslachten, en elk geslacht is een aenwyzing, die ons toont van wat geslacht en stam elk *Zelfstandig Naemwoord* is.

Deze

Deze geslachten zyn drie, te weten: *mannelyk*, *vrouwelyk*, en *onzydig*. Tot het eerste geslacht behooren: *man*, *beer*, *vorst*, *schelm*, *dief*, enz. Tot het tweede: *vrouw*, *vorstin*, *vryster*, *hoer*, enz. En tot het derde: *kind*, *venster*, *zwaerd*, enz. en alle Zelfstandige Naemwoorden van verkleining, als: *mannetje*, *wyfje*, zynde de uitgang *tje* (van ouds zeide men *ke* en *ken*) het kenteken.

Om nu te weten welke *Zelfstandige Naemwoorden* van het *mannelyk*, *vrouwelyk*, of *onzydig* geslacht zyn, zoo moet men die toetsen aen den *Eigenaer*, of tweeden Naemval, des eenvoudigen getals van het *geslachtwoord*, *des*, en *van den*. Dus zegt men: *van den man*, of, *des mans*. *der*, en, *van de vrouw*. *des kinds*, en, *van het kind*. hier aen kan men alle de *Zelfstandige Naemwoorden* toetsen, want het zoude kwalijk luiden indien men zeide: *der man*, *des vrouws*, en *der kind*, of *van den kind*; zoo dat aen dezen toetssteen, de geslachten zeer gemakkelyk te onderscheiden zyn.

De *Zelfstandige Naemwoorden* worden nogh onderscheiden in getallen, te weten, in 't eenvoudig, en meervoudig getal. De eerste Naemval in alle drie de geslachten van het eenvoudig, is: *de man*, *de vrouw*, *het kind*, en het meervoudig, *de mans*, *de vrouwen*, *de kinders*.

Wy

Wy hebben gezien dat onze tael drie buigingen (*Declinationes*) heeft. Des zullen wy alle die buigingen voor de oogen der Leerlingen brengen, en onder elke buiging zullen wy de *Zelfstandige Naemwoorden* doen volgen, die gelyk het voorbeeld gebogen worden, doch alleen die van het mannelyk geslacht, om ons eenigfints te bepalen; en wy zullen geene *Zelfstandige Naemwoorden* van dat geslacht gebruiken, dan die de Heer HOOGSTRATEN in zyne *geslachtlyst* heeft geplaatst. De Leergierigen, die dat werk noodzakelyk moeten hebben, zullen dan gemakkelyk kunnen zien, hoedanig de vrouwelyke en onzydige *Zelfstandige Naemwoorden* gebogen moeten worden.

De eerste buiging, om tot de zaak te komen, is dus:

<i>Eenvoud.</i>	<i>Meervoud.</i>
W. <i>man.</i>	<i>mans.</i>
E. <i>mans.</i>	<i>mannen.</i>
O. <i>manne.</i>	<i>mannen.</i>
L. <i>man.</i>	<i>mans.</i>
T. <i>man.</i>	<i>mans.</i>
D. <i>manne.</i>	<i>mannen.</i>

De *Zelfstandige Naemwoorden* van 't mannelyk geslacht, tot deze buiging behoorende, zyn dezen:

Ache-

Acheron. Achterklap. Achterklapper. Aemstel. (een Rivier.) *Aerdbodem. Akker. Albula.* (een Rivier.) *Alkoran. Ammiraël. Angel. Anio.* (een Rivier.) *Appel. Aracynt. Aras.* (een Rivier.)

Bajert. Balsëm. Bedryfal. Beemster. Beitel. Beker. Belhamel. Berkemeijer. Beugel. Beukelaer. Bezem. Bybel. Blikzem. Bloeszem. Bloed. (een onnozele hals gelyk men zegt.) *Bodem. Boedel. Boeijer. Boezem. Bommel. Bordel. Boomgaerd. Breidel. Buidel. Bundel.*

Ceder.

Daelder. Dagenraed. Degen. Disfel. Dolfyn. Dommel. Donder. Dooijer. Doren. Dorst. Drempeel. Dril. Droeffem. Drommel. Druk. Druppel. Duiker. Duivel. Duur.

Echt. Ekel. Emer (of *Emmer.*) *Engel.* (hoevel dit tot deze buiging behoort, zoo wordt het echter door eenigen, die zeggen dat het fluit, onder de woorden van de tweede buiging gestelt.) *Enkel.* (dat is *Enklaeuw.*) *Eridaen.* (een Rivier.) *Etna. Etter. Evenaer. Eufract.* (een Rivier.) *Exempel. Ezel.*

Geëffel. Gemael. Gevel. Gordel.

Haet. Hagel. Halster. Hamel. Hamer. Handel. Hazelaer. Hekel. Helikon. Herfst. Heuvel. Honger. Honich. Hoon. Horen. Houwer. Huisraed.

Iber. (een Rivier.) *Inboedel. Inrid. Int.* (of *Inkt.*)

Inkt.) *Tffel.* (een Rivier.) *Ifter.* (een Rivier.)
Tver. *Tzoop.*

Kabouter. *Kameel.* *Kandelaer.* *Kanteel.* *Kar-*
bonkel. *Kaftoor.* *Kelder.* *Kerker.* *Ketel.* *Klavier.*
 (of *Klawier.*) *Klepel.* *Klepper.* *Klem.* *Knippel.*
Koegel. *Kommer.* *Koffem.*

Laster. *Lauwrier.* *Lauwer.* *Leffenaer.* *Lof.*
 (dat is Eer of Roem, in 't Latyn *Laus.*) *Luiſter.*

Makelaer. *Mai.* (of *Mei.*) *Mammon.* *Man-*
tel. *Myter.* *Modder.* *Moed.* *Moker.* *Molen.*
 (neemt in den derden of zesden Naemvall' des
 eenvoudigen getals geen *E* achter zich aen, en
 in het meervoudige heeft het door alle Naem-
 vallen een *S* achter aen.) *Morgen.* (is gelyk *Molen.*)

Nachtegael. *Nagel.* *Navel.* *Nekker.* (een Ri-
 vier.) *Nevel.* *Nyl.* (een Rivier.)

Oceaen. *Oever.* *Ooijevaer.* *Olymp.* (of *Olimp*
 een Berg.) *Oorber.* *Ooren.* *Opbrek.* *Oproer.* *Os-*
ſa. (een Berg.) *Oven.*

Pelion. (een Berg.) *Pellikaen.* *Pylaer.* *Pyl-*
koker. *Ponjaert.* *Populier.* *Praet.* *Prikkel.* *Pronk.*

Regel. *Regen.* *Reiger.* *Ren.* *Reutel.* *Ryn.* (een
 Rivier.) *Ryp.* (of *Rym.*) *Roemer.* *Roest.* *Roof.*
Room. *Romer.* *Rooster.* *Rozelaer.* *Rouw.* *Ruiker.*

Sabel. *Sanhedrin.* *Schepter.* *Schik.* *Schimp.*
Slaep. *Sleter.* *Sleutel.* *Slinger.* *Sluijer.* *Sneeuw.*
Sperwer. *Spiegel.* *Spyker.* *Spot.* *Standaerd.* *Sta-*
pel. *Steiger.* *Stel.* *Steven.* *Steun.* *Stoet.* *Stuiver.*

Tab-

Tabbaerd. Taeg. (een Rivier.) Tap. Tas. Taft. Telingk. (of Taelingk.) Tempel. Temper. Tepel. Teugel. Thymber. Tiber. (een Rivier.) Tyger. Tym. Tytel. Toeleg. Toestel. Toets. Toevoer. Toezeg. Toren. Toorn. Trechter. Troost. Vaek. Verrekkyker. Uijer. Vyver. Vinger. Uitlegger. Uitvoer. Vlegel. Vleugel. Vogel. Voorraed.

Waeijer. Waen. Waeffem. Wagen. Wandel. Weérzien. Wezel. Wierrook. Wyngaerd. (of Wingerd.) Wysgeer Wyffel. (een Rivier.) Wimpel. Windvang. Winkel. Winter. Woeker. Wortel. Wrevel.

Zadel. Zeefteiger. Zetel. Zolder. Zomer. Zuingeling.

De tweede buiging verschilt alleen van de eerste in het meervoudige getal, en is aldus:

<i>Eenvoud.</i>	<i>Meervoud.</i>
W. <i>hemel.</i>	<i>hemelen.</i>
E. <i>hemels.</i>	<i>hemelen.</i>
O. <i>hemele.</i>	<i>hemelen.</i>
L. <i>hemel.</i>	<i>hemelen.</i>
T. <i>hemel.</i>	<i>hemelen.</i>
D. <i>hemele.</i>	<i>hemelen.</i>

Tot deze buiging behooren de volgende woorden van het mannyk geslacht.

Abeel. Achterstal. Aenwas. Adel. Adeldom.
F *Adem.*

Adem. Aenhang. Aenslag. Aenstoot. Aenvial. Aenvang. Aenzoek. Aep. Aerdt. (dat is gemoedsaerd of neiging.) *Alfsem. Afbrek. Afgang. Afgrond. Afkeer. Aflaet. Aftocht. Aftrek. Almenak. As.* (van een' Wagen.) *Angst. Arbeid. Arend. Arm. Avond.*

Babok. Baerd. Bak. Bal. Baly. Balk. Ballast. Ban. Band. Bas. Bast. Baeuw. Basiliskus. (dit woord kan nooit het geslachtwoord *des* voor zich hebben; maer moet altydt hebben *van den.*) *Beemd. Beek. Bek. Berg. Blaesbalg. Blaeskaek. Blik.* (of Lonk.) *Bloei. Bos. Boeg. Boba. Bok. Bol. Boog. Boom. Boord. Bos.* (gelyk men zegt eenen *Bos pluimen*, enz.) *Bosfor. Bouw. Bouwen. Brak. Brand. Bras. Brief. Briel. Bril. Blok. Buik. Buit. Bul.* (of Stier.) *Bulbak. Bult. Burg.*

Cipres. Citroen.

Daeuw. (of *Douw.*) *Dag. Dagenraed. Dam. Damp. Dank. Dans. Darm. Demer.* (een Rivier.) *Deun. Diamant. Diefstal. Dienst. Dis.* (of Taefel.) *Dyk: Doek. Dog.* (een Hond.) *Dolk. Dom. Donaeuw.* (een Rivier.) *Doop. Dood.* (voor hun die dit woord mannelyk gebruiken.) *Dop. Dorst. Draei. Draek. Draed. Draf. Drang. Drank. Drek. Drieling. Driescht. Drievoet. Droes. Drom. Dronk. Droom. Dut. Duur. Duw. Dwang.*

Eed.

Eed. Eigendom. Eik. Eifch. Els. (het zy van een' Elzenboome, of eens Schoenmakers Elffe worde gesproken.) *Elefant. Erfgenaem. Ernst. Erts. Efch.* (een Boom.)

Filosoof. Fleur. Flitr.

Galm. Gang. Geest. Gesp. Geur. Gier. Glimp. Gloed. Gloor. (of Glans.) *Graed. Groet. Grond.*

Haen. Hanenkraei. Haert. Haes. Haest. Hak. Halm. Hals. Handschoen. Haring. Harpoen. Havik. Hellebaerd. Helm. Hengst. Hoed. Hoef. Hoek. Hoest. Hof. (of Bogaerd.) *Hond. Hoogtyd. Hoop.* (dat is een Hoop, of menigte volks.) *Houw.*

Ida. Inbrek. Inham. Inhoud. Inval. Invoer.

Kabeljaeuw. Kei. Kam. Kamp. Kant. Karkant. Kelk. Kennip. Kil. Klaeuw. Klank. Klap. Klink. Klis. Klomp. Kloot. Klos. Knik. Knoop. Knop. Kolk. Koekkoek. Koers. Koning. Koop. Kop. Kost. Kout. (of Praet.) *Kraeg. Krak. Krans. Kreeft. Kreet. Kreits. Kryg. Kring. Krits. Kroes. Krop. Kuil. Kus.*

Labyrintb. Lach. Lak. (of Misdæd.) *Last. Leeuwrik. Lonk. Loop. Lust.*

Maegdom. Maeltyd. Magistraet. Mast. Mensch. (dit woord heeft in den tweeden Naemvall' des eenvoudigen getals *Menschen*, met het geslachtwoord *des.*) *Mirth. Misgreep. Mond. Moolik. Moord. Morgenstond. Most. Muil. Muur.*

Nacht. Nadruk. Naem. Nap. Nazaet. Nek. Nektar. Neus. Nood.

Oest. (of Oegst.) Olyf. Olm. Ondank. Ondergang. Onderstand. Onlust. Ontbyt. Ontvang. Oogenblik. Oogst. Oord. Oorlog. Oorsprong. Ootmoed. Orkaen. Os. Ouderdom. Overleg. Overtoom. Overvloed.

Pael. Pais. (of Peis.) Palm. Palts. Parnas. Penning. Persoon. Petard. Pyl. Pyn. (een Boom.) Plas. Plicht. Ploeg. Poel. Pols. Poot. Post. Prys. Psalm. Put.

Raed. Ram. Ramp. Rand. Reael. Reep. Rei. Reuk. Riem. Rykdom. Rym. (Vorft.) Ring. Rit. Robyn. Roem. Roep. Roerom. Rok. Romp. Rook. Rozengaerd. Rug. Ruim. Ruin.

*Schat. Schelling. Schemp. Schempscheut. Schicht. Schyn. Schild. (waer mede men de flagen afkeert. Genomen voor een *Wapenschildt* is 't onzydig.) Schoen. Schoot. Schop. (voor een Schopp' dien men iemand' geeft, en niet voor zeker werktuig genomen.) Schouwburg. Schreeuw. Schrik. Schulp. Slag. Smaek. Smak. Smook. Snirs. Snof. Smit. Specht. Speld. Spyt. Spinrok. Spoed. Spriet. Sprong. Spring. Staek. Staert. Staet. Staf. Stal. Stam. Stand. Stap. Steek. Steen. Schoorsteen. Stel. Stern. Stier. Styl. Stael. Stoet. Stok. Stond. Stoot. Storm. Strael. Stryd. Strik. Stroom. Strop. Strot. Struik. Struis. Stut.*

Tak.

Tak. Talent. Talmud. Tand. Teen. Teerling. Tekst. Thyrs. Tyd. Toeleg. Toeverlaet. Togt. Tol. Toom. Toon. Top. Torn. Tors. (of Toorts.) Trans. Trant. Trap. Tred. Trek. Triomf. Troch. Troep. Tronk. Troon. Tros. Trots. Tuil. Tuin. Tuk. Tulband. Turf. Twist.

Vaderflagt. (Moederslagt is Vrouwelyk.) Val. Valk. Var. Uchtend. Vederbos. Veeg. Vingerling. Visch. Uitgang. Uitham. Vlied. Vloed. Vloek. Vloer. Voet. Voetstal. Vond. Vondeling. (indien van een knechtje wordt gesproken, anders is het vrouwelyk.) Voorburg. Voorspraek. Voorstel. Voortogt. Vorm. Vorsch. Vorst. Vos. Vrede. Vreemdeling. Vryburg. Vrydom.

Waerom. Waes. Wal. Wand. Wasdom. Weedom. Weersmaek. Weerstuit. Weg. Wellekom. Wellust. Welstand. Wenk. Wensch. (ziet Mensch.) Wynstok. Wil. Wilg. Wind. Woeker. Wolf. Worm. Worp. Worppiek. Wrok.

Zak. Zang. Zegen. (Benedictio.) Zerk. Zet. Zin. Zoen. Zoom. Zwaei. Zwang. Zwarm. Zwier.

De derde buiging is in het eenvoudig en meervoudig getal door al de Naemvallen eveneens. By voorbeeld:

<i>Eenvoud.</i>	<i>Meervoud.</i>
W. <i>feniks.</i>	<i>feniksen.</i>
E. <i>feniks.</i>	<i>feniksen.</i>
O. <i>feniks.</i>	<i>feniksen.</i>
L. <i>feniks.</i>	<i>feniksen.</i>
T. <i>feniks.</i>	<i>feniksen.</i>
D. <i>feniks.</i>	<i>feniksen.</i>

Op dezelve wys worden deze Zelfstandige Naemwoorden gebogen:

Alfeus. Athesis. Eurotas. Gangus. (Rivieren.)
Gulden. Hebrus. (een Rivier.) *Jaspis. Nardus.*
Po. Sarnus. Simois. Tbeems. Timavus. (Rivieren.)

Men kan lichtelyk zien onder welke buigingen de andere Zelfstandige Naemwoorden, zoo van het vrouwelyke, als onzydig geslacht behooren. Des wy onnoodig achten de woorden dier geslachten hier optetellen, waerom wy het hier by zullen laten beruften, na dat wy gezegd zullen hebben, dat alle Zelfstandige Naemwoorden, die in *beid* uitgaen, tot het vrouwelyk geslacht behooren: alle namen van steden behooren ook daertoe, wanneer 'er het woord *stad* voorstaet; maer wanneer men slechts van de namen der steden spreekt, als *het vermakelyk Rotterdam, het koopryk Amsterdam*, dan zynze van 't onzydig geslacht.

Van

*Van de Byvoeglyke Naemwoorden en
Deelwoorden.*

Een *Byvoeglyk Naemwoord* is een veranderlyk woord, dat de hoedanigheid en gedaente eener zaak, en niet de zaak zelve, uitdrukt, als: *schoon, blind, zwak, stuurs, boos*, enz. en deze *Byvoeglyke Naemwoorden* kunnen altydt by de *Zelfstandige Naemwoorden* gevoegt worden, zonder welken, zy geene volkomen betekenis eens dings uitdrukken. Hun wordt geen geslachtwoord, 't zy bepalend of onbepalend, voorgezet, dan *de* en *het*, *een* en *eene*, ten zy 'er de *Zelfstandige Naemwoorden* aengehecht zyn.

Wanneer het onbepalend geslachtwoord *een* voor het *Byvoeglyk Naemwoord* staet, wordt het door de drie geslachten dus gebogen:

*Mannelyk.*W. *een goed man.*E. *eens goeden mans.*O. *eenen goeden manne.*L. *eenen goeden man.*T. O... *goede man.*D. *van eenen goeden manne.**Vrouwelyk.**een goede vrouw.**eener goede vrouw.**eene goede vrouwe.**eene goede vrouw.*O... *goede vrouw.*

E 4

On-

Onzydig.

- W. een goed kind.
 E. eens goeden kinds.
 O. eenen goeden kinde, of, een goedt kindt.
 L. een goed kind.
 T. O... goedt kindt.
 D. van eene goeden kinde, of, van een goedt kindt.

Maer wanneer het bepalend geslachtwoord 'er voor staet, dan wordt het dus gebogen:

Mannelyk.

<i>Eenvoud.</i>	<i>Meervoud.</i>
W. de goede man.	de goede mans.
E. des goeden mans.	der goede mannen.
O. den goeden manne.	den goeden mannen.
L. den goeden man.	de goede mans.
T. O. goede man.	O. goede mans.
D. van den goeden manne.	van de goede mannen.

Vrouwelyk.

W. de goede vrouw.	de goede vrouwen.
E. der goede vrouw.	der goede vrouwen.
O. de goede vrouwe.	de goede vrouwen.
L. de goede vrouw.	de goede vrouwen.
T. O. goede vrouw.	O. goede vrouwen.
D. van de goede vrouwe.	van de goede vrouwen.

On-

Onzydig.

<i>Eenvoud.</i>	<i>Meervoud.</i>
W. <i>het goede kind.</i>	<i>de goede kinders.</i>
E. <i>des goeden kinds.</i>	<i>der goede kinderen.</i>
O. <i>den goede kinde.</i>	<i>den goeden kinderen.</i>
L. <i>het goed kind.</i>	<i>de goede kinders.</i>
T. O. <i>goedt kindt.</i>	<i>O. goede kinders.</i>
D. <i>van den goeden kinde.</i>	<i>van de goede kinderen.</i>

Maer indien het Byvoeglyke Naemwoord zonder zyne geslachtwoorden, of achter een Zelfstandig Naemwoord wordt geplaatst, is het onveranderlyk, als: *de man is sterk, de vrouw is vroom, de kinders zyn goedaerdig*, enz. dus zegt men ook: *ik heb een minnares die goedaerdig en schoon is*, voor: *ik heb een goedaerdige en schoone minnares.*

Hiervan zyn deze regels te geven: alle Byvoeglyke Naemwoorden komen in geslacht, geral, en Naemvall' overeen met de Zelfstandige Naemwoorden waer voor ze staen.

Wanneer het Zelfstandig Naemwoord onzydig is, moet het Byv. Naemw. in *D* of *T* eindigen, gelyk *blind, groot, kind*; maer wanneer het voorn. woord *het* of *dat* voorgaet, dan wordt'er een *E* bygevoegt, als *blinde, groote*, enz.

Wanneer de Byvoeglyke Naemwoorden in de betekenis des Zelfstandige Naemwoorden overgaen, en op zich zelve, zonder byvoeginge

eens Zelfstandigen Naemwoords , worden gebruikt, worden zy als zoodanigen gebogen, en nemen tot hunnen Merkletter in het mannelyke geslacht, *EN* aen. By voorbeeld :

Eenvoud.

- W. *de overste. heilige. geestelyke.*
 E. *des oversten. heiligen. geestelyken.*
 O. *den oversten. heiligen. geestelyken.*
 L. *den oversten. heiligen. geestelyken.*
 T. O. *overste. heilige. geestelyke.*
 D. *van den oversten. heiligen. geestelyken.*

Het meervoudig getal wordt gebogen als de Zelfstandige Naemwoorden der tweede buiging.

Nu zullen wy tot die woorden overgaen, die *Deelwoorden*, of *Deelkennende woorden* worden genoemd. Dit zyn mede veranderlyke woorden, die van de werkwoorden gesproten, wel een' tyd uitdrukken; maer echter de eigenschap en buiging der Zelfstandige Naemwoorden volgen, of, om duidelyker te spreken, ze veranderen in Byvoeglyke Naemwoorden, en worden even als die gebogen, en worden verdeelt in werkende, en lydende deelwoorden.

Ze zyn onveranderlyk, en gaen in *DE* uit, wanneer ze achter het Zelfstandig Naemwoord staen, als: *ik vertrek groetende, gy spreekt dreigende, by vlucht schreeuwende, wy slapen snorkende, gy drinkt plengende, zy leunen staende,*
 en

en dan staenze in den tegenwoordige tyd', en zyn, gelyk gezegt is, hoewel van een of meer personen wordt gesproken, onveranderbaer.

Doch wanneer ze in Byvoeglyke Naemwoorden veranderen, en dus voor Zelfstandige Naemwoorden gestelt worden, worden ze even als die naer de geslachtwoorden *een* en *de*, gebogen, en verandert; maer dewyl één voorbeeld meer leert dan tien regels, zoo zullen wy drie woorden uit zoo veele geslachten, met de geslachtwoorden *een* en *de*, voorstellen dus is het eerste:

Mannelyk.

- W. *een hoorend man.*
 E. *eens hoorenden mans.*
 O. *een' hoorenden manne.*
 L. *een' hoorenden man.*
 T. O. *hoorende man.*
 D. *van een' hoorenden manne.*

Vrouwelyk.

- een hoorende vrouw.*
eener hoorende vrouw.
eene hoorende vrouwe.
een hoorende vrouw.
 O. *hoorende vrouw.*
van eene hoorende vrouwe.

Onzydig.

- W. *een hoorend kind.*
 E. *eens hoorenden kinds.*
 O. *een hoorend kindt, of, eenen hoorenden kinde.*
 L. *een hoorend kind.*
 T. O. *hoorend kindt.*
 D. *van een hoorend kindt, of, hoorenden kinde.*

En

En met het bepalend geslachtwoordt is het dus:

Eenvoudig.

Mannelyk.

Vrouwelyk.

W. *de hoorende man.*

de hoorende vrouw.

E. *des hoorenden mans.*

der hoorende vrouw.

O. *den hoorenden manne.*

de hoorende vrouwe.

L. *Den hoorenden man.*

de hoorende vrouw.

T. O. *hoorende man.*

O. *hoorende vrouw.*

D. *van een' hoorenden manne.*

van de hoorende vrouwe.

Onzydig.

W. *het hoorende kind.*

E. *des hoorenden kinds.*

O. *het hoorend kindt, of, den hoorende kinde.*

L. *het hoorend kind.*

T. O. *hoorend kindt.*

D. *van het hoorendt kindt, of, den hoorenden kinde.*

In het meervoudig getal, is het deelwoord door alle naemvallen en geslachten, *hoorende*; uitgenomen den derden Naemvall' des mannelyken geslachts, dan moet men schryven *hoorenden*.

De Lydende Deelwoorden ondergaen mede hunne buigingen, doch op eene andere wys als de werkende Deelwoorden.

Som-

Sommige eindigen in *T*, anderen in *EN*, dus heeft men: *gehoord, gezien, bemind, gebaet, zynde*; want naer myn gedachten is hier een uitlating van *zynde*, of *die is*, als by voorbeeld: *een gezien, (zynde) geval, of, een geval DAT gezien is*, enz. desgelyks is het gelegen met die in *EN* uitgaen, als: *een gelezen boek, gezongen zang, gevangen veldheer, gewonnen goed*, enz. zoo veel als: *een boek, zang, veldheer, of goed, DAT gelezen, gezongen, gevangen, of gewonnen, is.*

Ze veranderen mede in Byvoeglyke Naemwoorden, en ondergaen dezelve buigingen, als de Werkende Deelwoorden, des wy 't onnoodig achten een voorbeeld by te brengen.

Aengaende den uitgang' van de Deelwoorden in *EN*, zoo merkt *MONEN (A)* aen, dat die Deelwoorden in Byvoeglyke Naemwoorden veranderende, in hunne buigingen voor de Zelfstandige Naemw. staende, de *N* achter zich verwerpen. Wat verder zegt hy: *men kan van Andromeda zeggen, dat zy Perseus verkore bruit, eene gedwonge, gevange, gebonde Jongkvrouw was, hoewel een gebore prinses van Morenland.* En in 't mannelyke, zegt hy, *moet men zeggen: een gevangen veldheer, een gebonden kind.* enz.

Dit

(A) In zyne *Spraekkonst'*. bladz. 51.

Dit laetste is goed; maer 't geen hy van 't vrouwelyke geslacht zegt, niet; want dan moet het mede *verkoren*, *gedwongen*, *gevangen*, enz. zyn; want verplaetst de woorden slechts, en vult den zin met de uitgelaten woorden, en schryft: *Andromeda was de bruid door Perseus verkore*, en een *jongvrouw die gevange*, *gedwonge*, en *gebonde was*, hoewel ze een *princes van Morenlandt gebore ware*, zoo zal blyken dat de *N* hier, zoo wel als in het mannelyke en onzydige geslacht, plaets moet hebben. En om alles met korte woorden te zeggen oordeel ik dat alle de Deelwoorden, die in het mannelyke geslacht in *EN* eindigen, in alle geslachten, en in alle Naemvallen in *EN* moeten uitgaen: des men geruft het voorbeeld van *HUIDECOPER* moge volgen, die in de Voorrede van zyne *Tael en Dichtkundige Aenmerkingen*, in den eersten Naemvall', van het vrouwelyk geslacht zegt: *de Dichtkunst is een verbeven kunst*.

'Terwyl wy hier van den uitgang' in *EN* spreken, moeten wy zeggen dat de Byvoeglyke Naemwoorden, die van Zelfstandigen, die stoffelyk zyn, als: goud, zilver, koper, yzer, tin, lood, hout, steen, enz. afgeleidt worden, altydt in *EN* uitgaen, 't zy ze voor Zelfstandige Naemwoorden des vrouwelyken geslachts staen, of dat ze voor mannelyken of onzydigen geplaetst worden en in welken Naemvall' die ook staen mogen. 't

Komt

Komt in 't begin wel wat misselyk voor; maer de Heer HUYDECOPER, die het eerst in gebruik gebragt, en wydloopig getoond heeft, dat de ouden het zelve altydt naeuwkeurig hebben waergenomen, heeft de beste Dichters tot navolgers. Men mag daerom gerust schryven: *de zilveren beker staet voormy. de gouden zon ryst. het metaelen beeld pronkt schoon.* enz. hoewel MONEN ons anders tracht te onderwyzen.

De woorden *Purper*, (voor de stoffe, en niet voor de kleure genomen) en gulden, (dat is het zelve met *gouden* of *van goudt*) behooren mede onder de stoffelyke byvoeglyke Naemwoorden, en men moet zeggen *een' rok met gulden knopen draeg ik.* (dat is *gouden* of *van Goudt.*) *En de purperen mantel beslaet myn schouders.* Doch de woorden *verguld*, *verzilverd*, enz. moeten hier niet toe getrokken worden, maer zyn den anderen Byvoeglyken Naemwoorden gelyk.

Men moet dezen Stoffelyken Byvoeglyken Naemwoorden geen' verlengden staert geven, als eenige schryvers doen, by voorbeeld: *goudene*, *glazene*, *houtene*, enz.

Dit alles dunkt ons genoeg om den leerlingen een denkbeeld der Byvoeglyke Naemwoorden te geven, waerom wy tot een ander Hoofdstuk zullen overgaen.

Van

Van de Werkwoorden.

Werkwoorden zyn veranderlyke woorden, die eenig werk van *doen* of *zyn* betekenen, als: *slaen*, *vliegen*, *hooren*, enz. *Lydende Werkwoorden* zyn die een lyding, iemand van buiten aenkomende, betekenen, als: *geslagen worden*, *gehoort worden* enz.

De Werkwoorden worden onderscheiden in persoonlyken, en onpersoonlyken.

Een persoonlyk werkwoord heeft altydt de voornaemste woorden *ik*, *gy*, *hy*, *zy*, of *het*, in het eenvoudig; en in 't meervoudig getal: *wy*, *gylieden*, en *zy*, voor zich.

Een Onpersoonlyk Werkwoord is, dat niet dan in den derden perfoone gevonden, en door voorzetting der woorden *men*, *het*, en 't, gekent wordt: als: *men zegt*; *het waait*, enz.

In de werkwoorden zyn drie personen aen te merken, die naer het tweederlei getal geschikt worden, en die zyn: *ik*, *gy*, *hy*, *wy*, *gylieden*, *zy*.

De eerste persoon is die van-zich zelve spreekt in het eenvoudig getal, als: *ik hoor*, *zie*, *zwem*, *loop*, enz. in het meervoudig: *wy hooren*, *zien*, *zwemmen*, *loopen*, enz. de tweede persoon is

tot

tot wien gesproken wordt, als by voorbeeld in het eenvoudig getal: *gy hoort, ziet, zwemt, vliedt*, en in het meervoudig: *gyl. hoort, ziet, zwemt, vliedt*.

Men moet wel letten, dat de tweede persoon altydt een *T* achter de *D* heeft, wanneer het Werkwoord in den eersten persoone een *D* heeft; als in dezen staet: *ik word*, zoo moet in den tweeden persoon' staen: *gy werdt*; en dus is die door alle tyden heenen; doch heeft de eerste persoon geen *D*, als: *ik zwem, zie, hoor*; zoo neemt de tweede persoon een *T* achter zich, als: *gy zwemt, ziet, hoort*, gelyk boven te zien is.

De derde persoon is van wien gesproken wordt, door *hy, zy, of het*, naer onderscheid des geslachts, in het eenvoudig; doch in het meervoudig getal, altydt door *zy*. Als: *hy, zy, of het hoort, ziet, vliedt, zwemt*. En: *zy hooren, zien, vlieden, zwemmen*.

Alle werkwoorden, als met hunne getallen, en personen veranderlyk zynde, worden naer hunne wyzen en tyden ook verandert.

De wyzen zyn in elk werkwoordt vierderlei, als de *gebiedende, aentoonende, aenvoegende*, (of *toelatende, of wenschende*,) en de *eindigende wys*. Welke eerste drie bepaelt zyn, als het getal en den persoon bepaelende, en de laetste onbepaelt

G

is;

is ; omdat van haer geen getal, noch perfoon bepaelt wordt.

De Gebiedende wys is waerdoor men iets gebiedt, verzoekt, of bidt, als: *loop, ga, word, houd*, enz. wanneer men tegens een' perfoon, en *loopt, gaet, wordt, houdt*, enz. wanneer men tegens meer dan een' perfoon spreekt.

De spelding der *eenvoudige gebiedende wys*, komt in alle Werkwoorden overeen, met den eersten perfoon' des eenvoudigen getals, in den tegenwoordigen tyd', der aentoonende wys, en de *meervoudige gebiedende wys*, met den tweeden perfoone des zelve tyds, en wys.

De *Aentoonende wys* is, waerdoor men iets rechtdraeds, of eenvoudig, naer de verscheidenheid der tyden aentoonet, of verklaert. Als in den tegenwoordigen tyde: *ik hoor*, in den onvolmackten voorleden: *ik hoorde*, in den volmaecten voorleden, *ik heb gehoord*. In den meer dan volmaecten: *ik had gehoord*, en in den toekomstenden: *ik zal hooren*.

Voor ik voortga, ben ik verplicht den Leerlingen te toen weten, wat de tyden zyn, en hoe die onderscheiden worden.

De tyden zyn, gelyk hier boven te zien is, vyf, als voor eerst de tegenwoordige tyd, als: *ik word, gy wordt, by wordt*. En dus wordt aengetoont dat de zack waer van wordt gesproken,

ken , dadelyk of tegenwoordig is. De derde persoon des eenvoudigen getals, in dezen tyde, komt in de speldinge met den tweeden overeen, en wordt zoo wel als die met *T*, of *DT* besloten. Doch in alle andere tyden, heeft hy altydt maer alleen *T* of *D*.

De *Onvolmaekte voorleden tyd* geeft te kennen, dat een zaak wel begonnen; maer nog niet volbragt is, als: *ik beminde, ik vlood, gy beminde, gy vloodt, hy beminde, hy vlood.* Let wel, dat de derde persoon, alleen in *D* eindigen moet.

De *Volmaekte voorleden tyd* betekent dat een zaak volbragt is, als: *ik heb bemind, gy hebt bemindt, hy heeft bemind.*

De *meer dan Volmaekte voorleden tyd*, is, dat een zaak volbragt is, eer een andere gedaen is, als: *ik had bemind, gy hadt bemindt, hy had bemind.*

De *Toekomende tyd* zegt, dat een zaak gebeuren zal, als: *ik zal beminnen, gy zult beminnen, by zal beminnen.*

Om nu met de Wyzen voorttegaen: Na de *Aentoonende wys*, volgt de *Aenvoegende* die men ook de *Toelatende* of *Wenschende wys* kan noemen, en wordt gebruikt in iets, of zekere voorwaarden, of tot zekere einden te stellen, en moet zich eenigfints voegen te richten, naer de *By- en Voegwoorden*, als in: *zoo ik kome, dat by zy, of het hoore, opdat by gestraft worde, enz.*

en de *By- en Voegwoorden* die deze wys regeren, zyn deze volgende.

(1) OPDAT. (2) DAT. (3) ALS. (4) TOEN.
(5) TEN EINDE. (6) TEN ZY. (7) OCH DAT.

1. Dus zegt men: *ik verhef myn stem OPDAT ik gehoord worde. Spreekt zacht OPDAT gy niet gehoord wordt. Hy zwygt OPDAT by niet berispt worde.*

2. Dit beheerscht zoo wel een *Aentoonende*, als een *Aenvoegende wys*. Een *Aentoonende* regeert als het *omdat* betekent. By voorbeeld: *het is my leed dat het hem niet toegestaen wordt*, dat het zelfde is als: *het is my leed omdat* enz. Maer een *Aenvoegende wys* beheerscht het, wanneer het *opdat* betekenen wil. By voorbeeld: *zie toe dat uw eer u niet benomen worde*, dat weêr het zelfde is, mer: *zie toe opdat* enz. ook kan *dat* een *Aenvoegende wys* beheeren, wanneer het een' wensch, of toelating betekent. Dus zegt men: *God geve dat ik bemint worde*, wanneer het noch *omdat*, noch *opdat*, betekent.

3 en 4. *Als*, en *Toen*, beheerschen een *Aenvoegende wys*, wanneer ze *zoodra als* betekenen, (in 't Latyn *cum.*) 't geen aen 't oordeel wel geoetst kan worden. Dus zegt men: *juist ALS (dat is zoodra als of toen) ik gehoord wierde, geschiedde dit of dat. Toen ik (dat is zoodra als)*
ont-

ontboden wierde ging ik heen; maer wanneer *toen* een juiste bepaling van tyd betekent, beheerscht het een *Aentoonende wys*. By voorbeeld: *op dien tyd TOEN werd ik gehoord*. Doch het woord *Toen*, beheerscht alleen de *Aenvoegende wys* in den *Onvolmaekten voorleden tyde*.

5. *Teneinde* regeert altoos: en in alle tyden een *Aenvoegende wys*, dewyl het van eene betekenis is met het woordt *opdat*, dus kan men zeggen: *Ik verbef myn stem*, TENEINDE, en, OPDAT *ik gehoord worde*.

6. *Ten* zy beheerscht altydt, door alle tyden, een *Aenvoegende wys*. By voorbeeld: TEN ZY *by ga*, *vertrek ik*. En in het lydende Werkwoord: *ik zal niet komen* TEN ZY *my zulks worde verzocht*.

7. *Och dat* beheerscht een *Aentoonende* en een *Aenvoegende wys*. De eerste wys regeert het, wanneer het *omdat* betekent, by voorbeeld: *och dat* (dat is *om dat*) *die persoon niet gehoord wordt, doet my leedt*. Andersints betekent het gelyk *dat*, een *Wenschende* dat is de *Aenvoegende wys*, by voorbeeld: *och dat hy beter onderwezen worde*.

Het Helpwoord *laten*, regeert mede een *Aenvoegende wys*, en men moet weten, dat het Werkwoord *laten*, tweefins in gebruik is, namentek voor *toelaten*, (dat is *toestaen*.) en voor een Helpwoordt, tot opwekking van beweging.

Wanneer het *toelaten* betekent, vereischt het een' *ontvanger*, of derden Naemval, (zie het volgende Hoofdstuk) ten opzichte des perfoons, aen wien de toelating geschiedt. In welk geval *laet*, in die zelve gedaente blyft, 't zy het bevel, of verzoek van toelating, ten behoeven van een' of meer wordt gegeven. By voorbeeld.

laet hem gaen, dat is: *laet toe dat hy ga.*

laet my gaen, dat is: *laet toe dat ik ga.*

laet ons gaen, dat is: *laet toe dat wy gaen.*

Maer wanneer *laten* alleen als een Hulpwoord verstrekt, om een opwekking van beweging te maken, dan wordt dit Werkwoord, als de andere Hulpwoorden, verbogen, en is aen de volgende perfoonen gebonden, en met hun medewerkende, waerom wy zeggen *laten wy gaen*, en niet *laet wy gaen*. Dus zegt men tot opwekking van ons zelve: *ik heb hier lang genoeg gestaen, laet ik gaen*; dat is zoo veel als: *dat ik ga*. Dus zegt men ook tot opwekking van ons, en een' ander: *kom toef niet langer, laten wy gaen*, dat is: *dat wy gaen*. En van anderen: *willen zy niet blyven, laten zy gaen*, dat is: *dat zy gaen*.

In het lydende is wegens dit tweederlei *laten*, het zelve van het dadelyke aentemerken. Dus zegt men:

Laet

Laet my gehoort worden, dat is: laet toe dat ik gehoort worde.

Laet ons gehoort worden, dat is: laet toe dat wy gehoort worden.

En als het als een Hulpwoord voorkomt, zegt men in tegendeel:

Ik heb lang gezwegen, laet ik mede eens gehoort worden, dat is: dat ik mede eens gehoort worde.

't Is tyd, laten wy mede eens gehoort worden, dat is: dat wy mede eens gehoort worden.

De *Eindigende wys* is, waerdoor een Werkwoord gesloten wordt, en waerdoor noch persoon, noch getal, noch wys, noch tyd zekerlyk wordt bepaelt, die daerom ook de *Onbepaalde wys* heet, als in *hooren, geven, nemen, dragen*, enz.

Alle Werkwoorden kunnen in hunne tydvoegingen niet gebogen, noch verandert worden, ten aenzien der wyzen, en tyden, en personen, dan door hulp van eenige Werkwoorden, die om deze oorzaak *Helpwoorden* worden genoemd, en dezen zyn: *hebben, zullen, worden*, en *zyn*.

Het Helpwoord *hebben*, maekt alle volmaakte tyden, in alle wyzen, der Bedryvende Werkwoorden.

Door dat van *zullen*, zonder 't welke de an-

dere Helpwoorden niet opgemaakt kunnen worden, worden in alle wyzen aller Werkwoorden, alle toekomende tyden gemaakt.

Door 't Helpwoord *worden*, worden alle lydende Werkwoorden gemaakt.

Het Helpwoord *zyn*, maekte alle volmaekte tyden, in alle wyzen van de Lydende Werkwoorden.

Het zoude wel noodig zyn, de Tydvoegingen dezer Helpwoorden voortestellen; maer wy hebben geen plaets daer toe, des wy die zullen overflaen, te meer, alzo de buigingen by **MONEN** zyn te vinden, te weten het Helpwoord *zyn*, bladz. 144. *worden*, bladz. 148. *hebben*, bladz. 152. en *zullen*, bladz. 156.

Behalven deze Helpwoorden, zyn 'er nog eenige anderen, die hoewel in hunne tydvoegingen gebrekkelyk, veelsints by de Werkwoorden gebruikt worden. En die zyn: *kunnen*, *mogen*, *willen*, *moeten*, *durven*, *laten*, *helpen*, *doen*. De buigingen zyn by **MONEN**, bladz. 158, te vinden.

Van

Van de Beheerschinge der Werkwoorden.

Hoewel de Heer MONEN zegt (A) dat de *Ontvanger*, of derde Naemval, niet beheerscht wordt, zoo stellen wy echter vast, (ik hoop dat dit my als geen roekeloosheid zal worden toegerekent.) dat veele Werkwoorden, een' derden, en eenigen een' zesden Naemval beheerschen; dat is: dat het Zelfstandig Naemwoord, waertoe het Werkwoord betrekkelijk is, in den derden, of zesden Naemval moet gezet worden. En waerom zoude onze tael dat voorrecht zoo wel niet, als de Latynsche hebben? en behalve dat, zoo geeft het naeuwkeurig waarnemen dezer beheerschingen, een welluidendheid, en aengenaemheid aen onzen styl', en dewyl hier tegens veel gezondigt wordt, hoewel de beste schryvers dit naeuwkeurig opmerken, zal ik hier den Leerlingen een lyst voorstellen van eenige Werkwoorden, die den *Ontvanger*, of derden Naemval regeren, die ik onder 't lezen van drie of vier schryveren van gezag en oordeel, heb aengetekend.

AENBEVELEN. Hoogvliet. Abr. den Aertsv.
Boek 5. bladz. 128.

Na

(A) In zyne *Spraek-kunste*. bladz. 123.

— Na dat hy Loth der gunst van Sodom's koning.

Heeft AENBEVOLEN.

AENBIEDEN. Natura & Arte Bybelsche Keurstoffen. 1 Deel. bladz. 183.

Daer ze in haer Tempelgallerijen,

Op 't zingen van haer zegeliedt,

Der Godheit wierookoffer BIEDT.

AENGAEN. N. & A. Byb. Keurst. 1 D. in de Voorrede.

Wat der behandelinge onzer Bybelstoffen

AENGAET.

AENPRYZEN. Vondel in zyne Bespiegelingen. 2 Bock. blad. 50.

In Godts wezen

Wort d'enckle wezenheit ten hoogste **ONS**

AENGEPREZEN.

AENRADEN. Hoogvliet in Abraham. Boek 1. bladz. 12.

Als gy de boosheit weet den Vorsten AEN TE RADEN.

6. AENSTERVEN. By denzelven. bladz. 83.

Dees heerschappy is niet der Godtheit AENGESTORVEN.

Maer dewyl het ons te lastig valt, om al de plaetsen uitteschryven, zullen wy alleen de namen der schryveren, beneven hunne werken aenhalen, en de bladzyden optekenen.

BA-

- BAREN. Hoogvliet in Abr. Boek 8. bladz. 193.
BEHAGEN. Natura & Arte Bybelsche Keurstoffen.
1. Deel. bladz. 8.
BEKOREN. Hoogvliet Abr. Boek 3. bladz. 61.
BELASTEN. by denzelven. Boek 5. bladz. 123.
BELETTEN. Vondels bespiegelingen. Boek 2.
bladz. 45.
BELIEVEN. Hoogvliet Abrah. Boek 8. bladz. 184.
BELOVEN. by dezelve. Boek 5. bladz. 111.
BESTEDEN. Vondel bespiegelingen. Boek 4. bladz.
132.
BESTELEN. by denzelven. Boek 3. bladz. 105.
BETALEN. Hoogvliet in Abraham. Boek 6. bladz.
143.
BETAMEN. Natura & Arte Bybelsche Keurstoffen.
2. Deel. bladz. 137.
BETUIGEN. Hoogvliet in Abraham. Boek 5.
bladz. 124.
BIDDEN. by denzelven. Boek 8. bladz. 190.
BYBLYVEN. Nat. & Art. Byb. Keurft. 1. Deel.
bladz. 113.
BYZETTEN. Vondel Bespiegelingen. Boek 2.
bladz. 49.
GEBEUREN. Hoogvliet in Abrah. Boek 11. bladz.
252.
GEBIEDEN. by denzelven. Boek 1. bladz. 10.
GEDENKEN. Nat. & Art. Byb. Keurft. 1. Deel.
bladz. 5.

GE-

- GEDYDEN.** Nat. & Art. Byb. Keurft. 1. Deel.
blad. 127.
- GEHOORZAMEN.** Hoogvliet in Abraham. Boek.
10. blad. 229.
- GELDEN.** by denzelven. Boek 10. blad. 227.
- GESCHIEDEN.** Nat. & Art. Byb. Keurft. 1. Deel.
blad. 205.
- GEVEN.** Hoogvliet in Abr. Boek 3. blad. 69.
Hier hoort ook by *wedergeven*, *overgeven*,
vergeven, enz.
- INPLANTEN.** Vondels bespiegelingen. Boek 4.
blad. 142.
- INPRENTEN.** by denzelven. Boek 4. blad. 127.
- INSCHERPEN.** by denzelven. Boek 1. blad. 42.
- INSTORTEN.** by denzelven. Boek 2. blad. 64.
- KLAGEN.** Hoogvliet in Abr. Boek. 10. blad. 228.
- LEEREN.** Nat. & Art. Byb. Keurft. 1. Deel.
blad. 19.
- LUSTEN.** Vondels bespiegelingen. Boek 2. blad.
54.
- MEDEDEELEN.** Nat. & Art. Bybelsche Keurft.
1. Deel. blad. 218.
- MELDEN.** Hoogvliet in Abrah. Boek 3. blad. 72.
- MISHAGEN.** by denzelven. Boek 2. blad. 38.
- OFFEREN.** Nat. & Art. Byb. Keurft. 1. Deel.
blad. 133.
- ONDERWERPEN.** Vondels bespiegelingen. Boek 4.
blad. 141.
- ONTDEKKEN.** by denzelven. Boek 5. blad. 163.
- OP-

- OPDRAGEN.** Nat. & Art. Byb. Keurst. 1. Deel.
blad. 2.
- OPENBAREN.** Vondels Herscheppingen. Boek.
8. blad. 255.
- SCHENKEN.** Nat. & Art. Byb. Keurst. 1. Deel.
blad. 100.
- 'TOEBEHOOREN.** Hoogvliet in Abrah. Boek. 8.
blad. 188.
- TOEDRAGEN.** by denzelven. Boek 10. blad.
244.
- TOELEGGEN.** Vondels bespiegelingen. Boek 4.
blad. 149.
- TOEPASSEN.** by denzelven. Boek 2. blad. 49.
- TOEREIKEN.** Nat. & Art. Byb. Keurst. blad.
61.
- TOEREKENEN.** Hoogvliet in Abrah. Boek 9.
blad. 220.
- TOESCHRYVEN.** Vondels bespiegelingen. Boek
4. blad. 135.
- TOEVERTROUWEN.** Hoogvliet in Abr. Boek.
5. blad. 104.
- TOEZEGGEN.** Nat. & Art. Byb. Keurst. 1. Deel.
blad. 87.
- TOEZENDEN.** Hoogvliet in Abraham. Boek 3.
blad. 58.
- TOEZWAEIJEN.** by denzelven. Boek. 9. blad.
219.
- TOONEN.** Nat. & Art. Byb. Keurst. 1. Deel.
blad. 49.

VER-

- VERBEELDEN.** B. Huidecoper op het eerste
Deel der Byb. Keurft. van
't Konstgenootschap Nat.
& Art.
- VERBERGEN.** Hoogvliet in Abraham. Boek 7.
bladz. 161.
- VERBINDEN.** Nat. & Art. Byb. Keurft. 1. Deel.
bladz. 21.
- VEREEREN.** Hoogvliet in Abraham. Boek 2.
bladz. 31.
- VERGAEN.** by denzelven. Boek 4. bladz. 102.
- VERGUNNEN.** de Gedichten van F. de Haes.
bladz. 126.
- VERKONDIGEN.** Nat. & Art. Byb. Keurft.
1. Deel. bladz. 109.
- VERLEENEN.** Vondels Bespiegelingen. Boek
2. bladz. 73.
- VERSCHAFFEN.** Nat. & Art. Byb. Keurft.
1. Deel. bladz. 54.
- VERSCHYNEN.** Hoogvliet in Abrah. Boek 3.
bladz. 69.
- VERSTREKKEN.** by denzelven. Boek 2. bladz.
43.
- VERTELLEN.** (of verhalen.) by denzelven.
Boek 3. bladz. 63.
- VERTOONEN.** Nat. & Art. Byb. Keurft. 1. Deel.
bladz. 177.
- VERVELEN.** Hoogvliet in Abraham. Boek 6.
bladz. 139.

VER-

VERWYTEN. by denzelven. Boek 6. bladz. 140.

VOLDOEN. Nat. & Art. Byb. Keurft. 1. Deel.
bladz. 206.

VOORSCHRYVEN. by dezelve. bladz. 211.

VOORSPELLEN. (dat is Voorzeggen.) by de-
zelve. bladz. 95.

VOORSTELLEN. Hoogvliet in Abrah. Boek 9.
bladz. 220.

VRAGEN. Vondels bespiegelingen. Boek 2.
bladz. 60.

WEËRSPREKEN. Hoogvliet in Abr. Boek 5.
bladz. 108.

WEËRSTREVEN. by denzelven. Boek. 3.
bladz. 60.

WEIGEREN. by denzelven. Boek 10. bladz. 229.

WENSCHEN. by denzelven. Boek. 2. bladz. 48.

WYDEN. by denzelven. Boek. 1. bladz. 21.

WYZEN. by denzelven. Boek 10. bladz. 245.

ZEGGEN. by denzelven. Boek 7. bladz. 160.

ZWEREN. by denzelven. Boek. 5. bladz. 104.

Men moet niet denken dat dit een lyft is van alle de Werkwoorden, die een' derden Naemval regeren; het zyn alleen die, die ik onder 't lezen der boven aengehaelde fchryveren heb aengetekend; maer indien ik een algemeene lyft hadde willen geven, zou dit deel voor 't grootfte gedeelte daer mede vervuld geweest zyn. Nu zal ik een lyftje geven van eenige weinige Werkwoorden, die den zesden Naemval beheerfchen.

A F.

AFPLONDEREN. (ook Plonderen.) Hoogvliet
in Abraham. Boek 5. bladz.

125.

*Wy biên u aen 't verbont met vyf beroemde
steden,*

*Die zonder wangunst u bezitter zullen zien.
Van all' de schatten, door de woedende oor-
logsliên.*

HUN AFGEPLUNDERT.

AFSCHUDDEN. by denzelven. Boek 4. bladz. 98.

*Toen Hovaerdy de vorsten
Voor raatsman diende, om 't juk, dat hunne
schouders torsten,*

Te schudden van den hals.

AFSTORTEN. (ook storten.) Vondels bespie-
gelingen. Boek 2. bladz. 56.

AFGESTORT van 's hemels TINNE en
DAECKEN.

AFVERGEN. Nat. & Art. Byb. Keurft. I. Deel.
bladz. 121.

Dat ik uw' heiligen PROFEET',

(Och, wat is my myn dwaesheit leet!)

Een teeken AF dorst VERGEN.

BEROOVEN. (ook roven.) Nat. & Art. Byb.
Keurft. I Deel. bladz. 97.

ONTBLOOTEN. by dezelve. bladz. 148.

ONTGLYDEN. Hoogvliet in Abraham. Boek 3.
bladz. 67.

ONTJAGEN. by denzelven. Boek. 5. bladz. 120.

ONT-

- ONTRUKKEN.** Nat. & Art. Byb. Keurft. 1.
Deel. bladz. 165.
- ONTSLIPPEN.** by dezelve. bladz. 105.
- ONTSTEKEN.** Vondels bespiegelingen. Boek 2.
bladz. 60.
- ONTTREKKEN.** Hoogvliet in Abraham. Boek.
11. bladz. 261.
- ONTVALLEN.** Vondels bespiegelingen. Boek 2.
bladz. 68.
- ONTVANGEN.** Nat. & Art. Byb. Keurft. 1. Deel.
bladz. 57.
- WYKEN.** by dezelve. bladz. 2.

Iemant die goede ooren aen 't hoofd heeft, zal alle andere Werkwoorden, die een' derden of zesden Naemval regeeren, genoegzaam aen de hier boven aengehaelde voorbeelden kunnen toetsen. Waer by deze regel nog kan gevoegt worden.

Alle andere Werkwoorden hebben eenen vierden Naemval by zich, by voorbeeld: *ik sla den man, ik werp den steen*; hier zyn de zelfstandige Naemwoorden, *man*, en *steen*, de bewerkwordende personen, of zaken, en waerby niets gevoegt kan worden; maer indien ik zeg: *ik gebie den MAN, ik ben den vorst onderdanig*, zoo moet het in den derden Naemvall' staen, en derhalve *manne, vorste*, zyn: waerom? de Werkwoorden *gebieden, en onderdanig zyn*, re-

H ge-

gèren den Ontvanger, 't welk blykt, om dat 'er iets bygevoegt kan worden, te weten 't voorzetzel *aen*, als: *ik gebie AEN den manne, ik ben AEN den vorste onderdanig*. En behalven dit alles, regeert het voorzetzel *aen*, den derden Naemval, waer van hierna.

Desgelyks is het met de Werkwoorden die den Derver regeren, gelegen; want wanneer men zegt: *ik neem den man zyn goed, ik ontsteek den heiligen een kaers*, enz. Zoo ontbreekt 'er ook iets, te weten: *van*, en *voor*, (die buiten dat een' zesden Naemval eischten) want men kan zeer wel zeggen: *ik neem VAN den manne zyn goed, ik ontsteek VOOR den heiligen een kaers*, enz. derhalve waer het voorzetzel *aen* kan bykomen, een derde Naemval, en waer *van*, en *voor* kan bygevoegt worden, een' zesden Naemval wordt vereischt; maer buiten dit, altydt een vierde. My dunkt, dat deze regel zoo klaer is, dat ze niet meer vereischt opgehieldert te worden.

*Van de Bywoorden, Voegwoorden,
en Tusschenwerpingen.*

De veranderlyke spraekdeelen afgehandeld hebbende, vereischt onze orden dat wy tot de
ON-

onveranderlyken , overgaen , en deze zyn: *Bywoorden* , *Voegwoorden* , *Tuffchenwerpingen* , en *Voorzetsfels* . Van welken wy nu vervolgens zullen fpreken , en in dit Hoofdstuk van de drie eerftgenoemden .

Een *Bywoord* is een onveranderlyk woord , dat in zyne fpeldinge onveranderlyk blyft , en by een Naemwoord , Werkwoord , of Deelwoord , gevoegd zynde , voor zich zelve geen werk , bedryf , lyden , naem , noch perfonen betekent ; maer zich eigenlyk , en enkelyk , fchikt , om de toevallige omftandigheden , en hoedanigheden der dingen uittedrukken , en het draegt den naem van *Bywoord* , om dat het by een rede gevoegt wordt , om derzelve byzondere omftandigheden te betekenen , en de betekenis te volmaken , en te ontvouwen . Het is onveranderlyk , als gezegd is , uitgezondert in de trappen der vergrooting , en vergelyking .

In de *Bywoorden* zyn aentemerkten : hun betekenis , hun gedaente , en gefalte , en hun vergrooting , hoewel in altemael niet , maer altoes in eenigen .

De betekenis der *Bywoorden* is verſcheiden ; want ſommigen betekenen eene (1) hoe grootheid , anderen een (2) plaets , een' (3) tyd , (4) orden , (5) getal , (6) hoedanigheid , enz . Zie van dit alles , *MONEN* bladz. 246 .

Om een' onkundigen lezer', echter een voorbeeld te geven, waer door hy mooge weten wat Bywoorden zyn, dit zyn 'er eenigen: *weinig, veel, beden, nu, ja, zeker, voorwaer, eindelijk, eenmael, driewerf*, enz. mitsgaders allen die in *lyk, mael, en werf*, uitgaen.

Voegwoorden zyn mede onbuigzame woorden, die door alle Naemvallen hun spelding behouden, en ze dragen dezen naem, omdat ze de woorden, en gedeelten eener rede, door hun gebruik te famenvoegen, en in dezen zyn hunne *betekenis en orde* waertenemen.

I. In de betekenis zyn de Voegwoorden zeer verscheiden, en worden in eenige byzondere foorten verdeelt, als in te *samenbindende, verhalende, toegevende, wederstrevende, besluitende, redenende, voorwaerdelyke, en oorzakelyke voegwoorden*, als: *daerenboven, hoe, hoewel, niettemin, omdat, daerom, ten zy, ten einde*, enz.

II. Ten aenzien der *orden*, zyn de Voegwoorden drieërlei, als *voorgaende, navolgende, en onverschillige voegwoorden*, als: *dewyl, mede, derhalve*, enz.

Tuffchenwerpingen, zyn mede onbuigzame woorden, die eigenlyk de rede niet te hulp komende, eenen vollen zin door zich zelve uitmaken, en worden dus genoemt, omdat ze tusschen, en in eene rede geworpen, tot de uitdruk-

drukking der hartstochten van de sprekende personen dienen, en dezen worden tot verscheiden hoofden gebragt, als:

- 1 *Verwondering.* o! ho! jemeni! enz.
- 2 *Smeken.* ei eilieve! toch! enz.
- 3 *Wenschen.* och! och of! enz.
- 4 *Dreigen.* wel! enz.
- 5 *Blydschap.* heisa! enz.
- 6 *Bespotten.* jou! enz.
- 7 *Droefheid.* ach! helaes! enz.
- 8 *Lachen.* ha! ha! ha! enz.
- 9 *Versmaden.* fy! foei! ba! enz.
- 10 *Roepen.* hem! hou! enz.
- 11 *Huilen.* Hou! hu! he! enz.
- 12 *Gebod van stilzwygen.* st! stil! sus! enz.

Al wie meerder van deze Bywoorden, Voegwoorden, en Tusschenwerpselen onderricht wil wezen, moet **MONEN** nazien, ons bestek laet niet toe, dat wy alles wydloopiger verhandelen. Wy trachten alleen den Leerlingen een kort denkbeeld onzer tael te geven, ons vleijende, dat hy door deze korte schets zoo veel geleerd zal hebben, dat hy dien voornoemden schryver zal kunnen verstaen, die voor hun, die niets weten, onverstaenlyk is.

Van de Voorzetselen.

Nu komen wy tot het laetste spraekdeel, te weten de *Voorzetsels*, en derzelve beheerschingen.

De *Voorzetsels* zyn mede onveranderlyke woorden, die geen getal onderworpen zyn, en dragen dezen naem, omdat ze voor, of achter een Zelfstandig Naemwoord gezet zynde, een kenteken des naemvals zyn, waerin dat Zelfst. Naemw. staen moet.

De beheersching der *Voorzetselen* is drieërlei, eenigen beheerschen den vierden, anderen den zesden, en één den derden Naemval.

De derde Naemval wordt gekent door het *Voorzetsel* AEN, maer dewyl wy in het achtste Hoofdstuk daer van hebben gesproken, achten wy 't onnoodig hier te herhalen.

De vierde Naemval wordt geregeert door deze volgende *Voorzetsels*.

ACHTER. Vondel in Ovidius Herscheppingen.
Boek 2. bladz. 56.

*Ombelst het lyk, en laet geen' BITTREN LYK-
DIENST ACHTER.*

BEHALVEN. by denzelven. Boek 6. bladz. 170.

*Datze alle sidderden, BEHALVE DEES VER-
HERDE. (Niobe.)*

BE-

BENEDEN. Vondel in Ovidius Herscheppingen.
Boek 3. blad. 79.

*Terwyl DIT hier BENEËN door 't nootlot is be-
steeken.*

BENEFFENS. ziet Nevens.

BINNEN. Vondel in Ovidius Herscheppingen.
Boek 2. bladz. 37.

*Want breet en dwars in 't snyden,
Zy BINNEN 'T ZONNEPERK door zyn dry rie-
men rent.*

BOVEN. De Gedichten van Frans de Haes.
bladz. 32.

Als gy DE HOOP van Martha gaet te BOVEN-

BUITEN. by denzelven. bladz. 10.

Ja BUITEN STAET om raed te geven.

BY. Natura & Arte Bybelsche Keurstoffen. 1.
Deel. bladz. 163.

*Maer och, wat 's vrouwe kracht BY EEN'
VERWOED' SOLDAET?*

DOOR. Frans de Haes in zyne Zedenkundige
Speelkunste. bladz. 4.

Ten blyk' dat zy eerlang

*Ons aerdryk blinden zou DOOR HAREN ON-
DERGANG.*

LANGS. Nat. & Art. Byb. Keurst. 1. Deel. bladz. 129.

*LANGS WELKEN WEG by op zyn' vyandt aen
moet trekken.*

NA. by dezelve. 2. Deel. bladz. 17.

De

*De jongste. Dochter volgt , den andren dag' ,
geruster*

Den goddeloozen raedt

*En 'T SCHANDIG VOORBEELDT NA van haer
verdoolde zuster.*

NAER. F. de Haes Zedenkundige Speelkunst.
bladz. 7.

*En geeft met hand' en strykboog' haer een
teeken.*

Van aenhef NAER DE KUNST vol Hemelmelody.

NEFFENS. (Nevens of Naest.) Nat. & Art. Byb.
Keurst. 1. Deel. bladz. 203.

*Filippus zet , op die beleefde noodiging ,
Zich op den wagen , NAEST DEN HEUSCHEN
KAMERLING.*

OM. by dezelve. 1. Deel. bladz. 232.

Ik achte 't groote vreugdt.

Te lyden OM DE DEUGDT.

OMTRENT. Vondel in Ovid. Hersch. Boek 2.
bladz. 50.

*Hier staen geen spiên OMTRENT DEES LUST-
PLAETS.*

ONDER. F. de Haes Gedichten. bladz. 153.

Legt ONDER DEZEN ZERK.

OP. by denzelven in zyne Zedekundige Speel-
kunste. blad. 6.

*Des hielt ik myn gezicht , beschaduw't door
myn handen ,*

Gevestigt OP 'T GELAET van die Bekoorlykheid.

OVER.

OVER. Nat. & Art. Byb. Keurft. 2. Deel. bladz. 27.

Ontferm u, goede Godt, ontferm u OVER 'T
KINDT.

RANDOM. by dezelve. 2. Deel. bladz. 5.

*Ik zie de schim myns Broeders, waer
Ik vluchten moog',* RANDOM MY WAREN.

SEDERT. (of Sints.) Vondel in Ovidius Hersch.

Boek 6. bladz. 182.

*De zon was, SEDERT DIT gebeurde, aen 't
hoogh gebou*

Des hemels door de zes paer tekenen geronnen.

TEGENS. (of Tegen.) Nat. & Art. Byb. Keurft.

2. Deel. bladz. 50.

Bezondigden zich TEGEN GODT.

TOT. Frans de Haes Gedichten. bladz. 22.

Die TOT DIE REIS hem 't eerst bewogen had.

TUSSCHEN. Nat. & Art. Byb. Keurft. 2. Deel.

bladz. 110.

De wolk daelt TUSCHEN 'T GODLYK PAER.

VOLGENS, Vondel in Ovidius Hersch. Boek 15.

bladz. 470.

En VOLGENS MYN BESLUIT.

VOORBY. by denzelven. Boek 10. bladz. 327.

Hy spoet DE MAEGHT VOORBY.

De Zesde Naemval wordt geregeert door de-
ze volgende *Voorzetzels*.

MET. F. de Haes Zedenkundige Speelkunst.

bladz. 5.

Bekransft MET EENE KROON' van eeuwigen
Laurier.

VAN. by denzelven in een Vaersje aen ons.

Ei luister, wat die schoone meld;

't Schynt AL 'VAN GLOED' wat zy ons spelt.

Dit *Voorzetsel*, regeert somtyds den tweeden Naemval, maer het onderscheid is reeds hier boven aangewezen.

UIT. by denzelven in zyne Zedenkundige Speelkunste. bladz. 6.

Een glans van majesteit, een zwier van geestigheden

Straeldt UIT HAER AENGEZICHT EN LEVEND
OOGENVIER.

ZONDER. F. de Haes Gedichten. bladz. 165.

Heeft reeds uw zoontje, ZONDER PYN'.

De *Voorzetsels* IN en VOOR, regeren den vierden en zesden Naemval, naer gelegenheid.

IN eischt den zesden Naemval, wanneer het een rust in eene plaets te kennen geeft, gelyk by voorbeeld:

Frans de Haes in zyne Zedenkundige Speelkunste. bladz. 5.

En op dat zien, 't zy IN EEN MYMERING'
OF SLAEP' OF DROOM'.

En het eischt een' vierden Naemval, als het de komst in een plaets uitdrukt, als by Nat. & Art. Byb. Keurft. I. Deel. bladz. 225.

Dees

Dees blyde ſchouwplaets zal

Haest IN een TREURTOONEEL verkeerem.

VOOR, eifcht den *Lyder*, of vierden Naemval, wanneer het de eerderheid van tyd, of voor- gang in eene plaetſe uitdrukt, als Frans de Haes Gedichten. bladz. 41.

Neen, neen, gy kunt u hier voor menſchen licht verweren,

Doch geenzins VOOR DE BANK van Gods Rechtvaerdigheid.

Maer anders altydt den zesden Naemval, als Nat. & Art. in de Voorrede, van 't eerste Deel der Byb. Keurſt. bladz. XIII. *Gelyk beilzame art- ſenyen van aert' ſomtyds bitter, door bonig en ſi- ropen verzoet en dus VOOR DEN ANDERS WEIGE- RENDEN MOND' ſmakelyk gemaakt worden.*

Eer wy van de Voorzetselen afscheiden, moe- ten wy den Leerlingen bekend maken, dat de Voorzetsels *aen, by, naer, op, tot*, die alleen, behalve het eerste, den *Lyder* regeren, ſom- tyds in beiden de getallen, voor of achter Zelf- ſtandige Naemwoorden van 't mannelyk, of on- zydig geſlacht, *ten*, en voor of achter vrouwe- lyken ſtaenden, in *ter* worden verandert: welke Zelfſt. Naemw. alſdan in den derden, of zesden Naemvall' (die altydt eenen uitgang heeft.) moe- ten ſtaen, hoewel dit zelden wordt waergenomen, in tegendeel ontkent, als by voorbeeldt in 't mannelyk geſlacht:

Nat.

Nat. & Art. Byb. Keurft. 1. Deel. bladz. 235.

TEN DERDEN HEMEL *ingereden.*

In 't onz. by dezelve. 1. Deel. bladz. 225.

Agrippa, op den tweeden dag

Der feest, TEN SCHOUWTOONEEL gekomen.

En in 't vrouwelyk, De Haes Gedichten.
bladz. 37.

Volgt ons TER HOFZAEL' in.

Hier mede besluiten wy dit Hoofdstuk.

*Eenige Aenmerkingen aengaende
onze Tael.*

Dewyl wy nu alle de deelen onzer tael hebben afgehandeld, en overal de korthed betrachten, zoo zullen wy alleen eenige aenmerkingen, die ik uit eenige schryveren heb aengetekend, doen volgen, bestaende meest in woorden die ééne uitspraek; maer gansch verschillende betekenissen hebben, en die derhalve alleen door de spelding moeten onderscheiden worden, waer tegens veelyds wordt gezondigt.

Tusschen *witheid* en *wittigheid*, is groot onderscheid, alzoo het eerste iets betekent dat volkomen wit is, en het tweede iets dat naer wit gelykt, en een zweemsel naer 't zelve heeft;
maer

maer dewyl, zal men mogelyk zeggen, dit verschil zoo klaer is, zoo is deze les onnut. Ik antwoord dat het waer is; maer omdat veel aenzienlyke schryvers hier tegens gezondigd hebben; zoo achten wy deze les noodig. Westersbaen zegt: (A)

*Wat is het dat zy met de wittigheid be-
geerden*

Van dit ons bovenkleed.

Volstrekt kwalyk, omdat hier van kleederen wordt gesproken die volkomen wit zyn; maer met recht kan men zeggen de wittigheid des melkwegs, een zekere plaets aen den hemel, mer dien naeme bekent, die zich niet wit, maer witachtig vertoont. By Vondel vindt men in zyn Herscheppingen van Ovidius: *woestigheên*, *bloedigheit*, by Antonides in zyn' Yfroom': *flauwigheden*, *schoonigheid*, by Poot: *stilligheid*, en *schurfdigheid*, alle welke woorden niet goed zyn, om dat 'er gesproken wordt van iets dat geheel, en eigenlyk *woest*, *bloode*, *flaew*, *schoon*, *stil*, en *schurft* was. Des is deeze regel opmerkenswaardig, dat men zich van de letteren *ic*, of als Antonides schryft *ic*, niet moet bedienen om een woord langer te maken, alzo die letters de waerheid der zaek, waer van gesproken wordt, weg-

(A) In zyn lof der Zotheid. bladz. 123.

wegnemen, en dezelve alleen het zweemfel laeten behouden.

Als, en *dan*, dat veelyds voor malkanderen, doch verkeert, gebruikt wordt, moet mede wel onderscheiden worden, te weten: *als* stelt een gelykheid tusschen personen en zaken, en *dan*, stelt een onderscheid, of ongelykheid tusschen personen of zaken, dus zegt men: *ik ben zoo groot ALS gy*, en *ik ben grooter DAN gy*, waer op deze regels zyn: het woord *zoo*, dat een gelykheid tusschen personen of zaken onderstelt, heeft altydt *als* achter zich, en nooit *dan*. Of om noch klaerder te zyn: het woord *als*, kan men toetsen of 't wel geplaetst is, met het te veranderen in *gelyk*. Indien dit geschieden kan, zonder krenkinge des zins, of zonder dat het stoor, zoo is het een teken dat het op zyn rechte plaets is gestelt. Want *als*, en *gelyk*, zyn een. *Dan*, kan men mede beproeven, wanneer het gestelt is achter *anders*, *niet*, *niemand*, *geen*, *nooit*, *wie*, want dan kan men het veranderen in *bebalve*, en *buiten*.

Om nu ook iets te zeggen van de trappen der vergrooting: de eerste trap is: *ik ben*, *gy zyt*, of *hy is kloek*, *groot*, *sterk*, enz. en heeft veelyds het woord *zoo* voor zich, wanneer ook veelyds *als* volgt. De tweede trap is: *ik ben*, *gy zyt*, of *hy is*, *kloeker*, *grooter*, *sterker*, enz. en heeft veelyds *dan* achter zich. De derde trap

trap is: *ik ben*, *gy zyt*, of *hy is alderkloekst*, *aldergrootst*, *aldersterkst*, enz. doch de twee eerste lettergrepen *alder*, veranderen in *zeer*, wanneer ook de twee laetste letters, *st* verworpen worden, en dan blyft 'er, *zeer kloek*, *groot*, *sterk*, enz. dit moet van de trappen der vermindering ook verstaen worden; want men zegt ook in den eersten *groot*, in den tweeden *kleinder*, en in den derden *alderkleinst*, of *zeer klein*. Nu is (ik herhael het nogmael.) nog aentemerken, dat het woord *als*, tot den eersten, en *dan*, tot den tweeden trap behoort.

De woorden *wassen*, en *wasschen*, verschillen mede veel, hoewel het van velen niet aengemerkt wordt, want het eerste beduidt groeijen, en het tweede reinigen.

Ontfangen, wordt veelyds met een *F* gespelt, hoewel de *v* andersints altydt gebruikt wordt in *ontvouwen*, *ontvallen*, *ontvreemden*, *ontvonken*, hoewel by sommige schryvers, dit laetste mede met een *F* wordt gevonden, doch beiden kwalyk: alzo het *ontvangen* en *ontvonken* moet zyn. Wil men de reden weten? daer is ze: de spelling der woorden hangt van hunnen oorspronge af. Schryf nu eens; *vangen*, en zet 'er *ont* voor, zoo zal het niet *ontfangen*, maer *ontvangen* zyn. Ten tweede leert ons de uitspraek, dat men in die woorden de *v* zoo niet

niet uitspreekt als de F in *ontfermen*, en *ontfutselen*, welke woorden de F wel geplaëtt wordt, zoo dat hier door mede blykt, dat de v wel wat fcherp, maer zoo fcherp niet, als de F, wordt uitgesproken.

Heiloos, *zieloos*, *breideloos*, *heiland*, moeten wel onderscheiden worden, en men moet fpelden *zielloos*, *breidelloos*, en *heilloom*, als men wil betekenen *zonder heil*. Men moet ook fchryven *Heiland* als men (dit zy hier met eerbied' gezegt) Gods Zoon meent; maer wanneer men van een veldt fpreekt dat *zonder hei* is, dan fchryft men zeer wel *heilloom*, en men noemt het *heiland*, als men een stuk landt meent, waerop hei groeit. Gelyk men zegt *korenland*, wanneer men van een stuk landt, waerop koren wast; fpreekt.

Waerachtig is een woord dat zeer verkeert wordt gebruikt; want *achtig*, heeft dezelve betekenis, als *ig*, waer van hier even boven is gefproken. Dus verkeert wordt het ook gebruikt als een eedzwing; doch als men den oorsprong van dit woord zoekt; zal men bevinden dat het niet aen de betekenis, waerin het dagelyks wordt gebruikt, voldoet; want *waerachtig* betekent niet het geene *waer is*, maer dat *waer fchynt*. HUIGENS zal ons het onderscheid klaer leeren, dus zegt dat fchrander vernuft: (A)

Het

(A) In zyne Sneldichten XXIII. 95.

Het is *waerachtig*, Jan,
 Gy zyt een eerlyk man.
Waer-achtig is het: maer
 Dat is wat min als **WAER**.

Hoewel *Voet* van 't mannelyk, en *Been* van 't onzydig gēslacht is, zoo zegt men echter zeer wel: *hy raekt onder DE voet*, en *het volk is op DE been*: om dat het een verkorting is van *beenen*, en *voeten*, gelyk men zegt: *een leger van bonderd duizend MAN*, voor *mannen*; maer als 'er uitdrukkelyk van éénen voet', of één been gesproken wordt, dan moet men zeggen: *den voet*, en *het been*; by voorbeeld: *hy kwetst zich onder DEN voet*, *hy schopt hem met DEN voet*, en *hy werpt hem tegens HET been*, enz. maer wanneer 'er deze bepaling niet by is, zegt men veilig: *hem op DE been maken*, *onder DE voet leggen*, *met DE voet treden*, enz. om dat het hier *voeten*, en *beenen* betekent. Maer *op DE loop*, deugt niet, omdat hier het meervoudig getal geen plaets kan hebben. Want *op de loopen*, is geen duitſch, des men zeggen moet, *op DEN loop*.

DE beest spelen, moet men mede behouden; want de Ouden plaetſte het woord *beest* vrouwelyk en dewyl het ondraaglyk zoude luiden: **HET beest spelen**, (gelyk het zou moeten zyn, indien men het veranderde, en niet *den beest*, gelyk

HOOGSTRATEN doet.) des is 't veiligst *DE beest* te houden.

In DE wapen (hoewel wapen onzijdig is.) is mede goed, omdat het komt van *in de wapenen*.

By DE werken, is goed, (gelyk blykt omdat het meervoudig is.) maer niet *werke*, of *by DE werk*; maer de *N* moet 'er achter komen.

Men moet aldyt schryven *Liverie*, en niet *Lievery*, gelyk HOOGSTRATEN leert.

Hoewel men zeggen kan: *daer zyn 'er die dunken, daer waren drie dagen verlopen*, enz. om dat hier in 't meerder getal wordt gesproken, zoo zegt men echter zeer wel: *daer is 'ER die dunken Het was drie dagen* enz. VONDEL zegt zelf in het Klinkdicht voor zyn' Palamedes: *HET LEEDT geen zeven jaer* enz. vraegt men waerom dit goed is? Ten eerste: *het* heeft de betekenis van *daer*, gelyk by de Ouden te vinden is. Ten tweede: *lyden* zegt zooveel als *voorby gaen*, gelyk blykt in *het verleden jaer* enz. Maer dewyl onze plaets begint te krimpen, zal ik alleen zeggen, dat men wydloopig hier over kan nazien den verstandigen HUYDECOPER, in zyne proeven van Tael en Dichtkunde, (A) welk Werk een jonge Dichter niet kan derven, 't welk ook de oorzaak is dat wy hier niet wydloopiger gaen. Ik zal alleen aenmerken, dat men zeer geruft mag

schry-

(A) Bladz. 345 en 475.

schryven: *daer is 'er, daer was 'er, daer stond 'er, daer waerd 'er, daer sterft 'er, daer voer 'er, enz. voor daer zyn, daer waren 'er, daer stonden 'er, daer waren 'er, daer sterven 'er, daer voeren 'er, enz.*

Daer is een misbruik, of bedorven uitspraek, die de schryfwys bedorven heeft, namelyk: *om uwent wil, om mynent wil*, want wat heeft de T hier te doen? niets, die letter is overtollig, en moet derhalve verworpen worden, en men moet schryven: *om uwen wil, om mynen wil*, enz. Gelyk *Natura & Arte* in het Treurspel de dood van Julius Cefar: (B)

'k Durf geensints onderstaen te vordren van
de Goôn

Dat zy om *uwen wil*, uit hunnen hoogen
troon'

Neerdalen zouden.

Het is een fraeije opmerking, omtrent de Eigenfchap onzer woorden, te weten: dat de klemtoon eens woords, altydt valt op het zake-lyke deel, des volgt: dat men voor *ordéntelyk*, moet schryven *ordenlyk*; want in 't eerste geval, valt de klemtoon op *DÉNT*, doch kwalyk; want die moet vallen op *ÓR*, gelyk by *HOOGVLIET* in Abraham:

(A) 't

(B) Bedryf I. Toncel. 5.

(A) 't *Alpratende gerucht dat waarheit met de logen*

Onórdentlyk vermengt.

Doch de τ moet hier mede verworpen worden. Desgelyks in de woorden *namentlyk*, *gezamentlyk*, *wezentlyk*, enz. waer voor men schryven moet: *namelyk*, *gezamelyk*, *wezentlyk*, enz.

Het Werkwoord *leggen*, moet tweefints aengemerkt worden, te weten bedryvende, en lydende.

Wanneer het bedryvende is, als: *ik leg myn hoofd op het blok*, of iets diergelyks, zyn de tyd buigingen *ik leg*, *leide*, *geleidt*, of *gelegt*, (dan heeft het de betekenis van 't Latynsche woord *ponere*.) hier van komt het Werkwoord *beleggen*, *beleide*, en *beleidt*, als een zaek *beleggen*, dat is *bestieren*, en hier weêr van het onzydig Zelfstandig Naemwoord, *beleid*.

Doch wanneer het lydende wordt gebruikt, als: *ik leg op den grond*, enz. dan zyn de tydbuigingen *leg*, *lag*, *gelegen*, hier van komt weêr *beleggen*, *beleg*, *belegen*, (van het beleggen eenen stad gesproken.) en daer weêr van het onzydig Zelfstandig Naemwoord, *beleg*. Dit achten wy noodig, den Leerlingen mede te deelen.

Men

(A) Boek V. bladz. 109.

Men moet *Blikzem*, en *stroot* spelden; maer geen *Blixem*, en *strot*.

Men neemt hedendaegs *kwelen* voor vrolyk zingen, doch verkeerd; want het betekent, en het betekende ook van ouds, *kwynen*, *flaeuw*, en *aemechtig worden*, gelyk de Vertaelders des Bybels op Hosea IV. v. 3. dit woord op den kant zeer wel verklaren.

Reukeloos, en *Roekeloos* verscheelt veel; want het eerste is *zonder reuk*, en het tweede *zonder zorg*, of liever *vermetel*, en echter vindt men het eerste, in de betekenisfe van 't laetste by VONDEL, HOOFD, ANTONIDES, en anderen, dat wy echter niemandt raden te volgen; maer veel liever het onderscheid naeuwkeurig waartenemen.

Dewyl we hier boven gezegt hebben, dat de klemtoon altydt op het zakelyke deel moet vallen, en dat men daer aen onze woorden toetsen kan, zullen wy hier iet zeggen van de woorden *redeneren*, *hoveren*, *banketteren*, en diergelyken, ook *trompetten*, in welke woorden de klemtoon op *éren*, en *étten* valt, en niet op het zakelyke deel. Nu zal men mogelyk vragen: hoe men het met deze woorden moet maken? ik antwoord: dat men behoort te schryven: *rédenen*, *hóven*, *ban-ken*, *trompen* enz. gelyk by verscheide Dichters, en by alle de Ouden te vinden is. Ik zeg het behoorde; maer dewyl het tegendeel veelyds

wordt gedaen, zoo maek ik ook geen zwaarigheid om het te volgen, hoewel die woorden een' bastaerd uitgang hebben. Immers de Heer F. de Haes schreef my in een Vaersje:

En helpen haer den lof Trompetten.

Tusschen *leven* en *levendig*, is mede onderscheid: wat *leven* is, weet yder; maer *levendig*, is een gedurige vlugheid, of beweging in den mensch; want onder verscheiden kinders, die *leven*, is het eene echter *levendiger* dan het ander. Desgelyks is het met de woorden *bandig*, *hoefdig*, *mondig*, *lyvig*. Noch verschillen *levende* en *levendig*, als *haestig* en *haestende*, *vratig* en *vretende*, *slaperig* en *slapende*, *yverig* en *yverende*, en honderd anderen die alleen dit ecnig merk van onderscheid hebben, dat de bynaemwoorden eindende in *ig*, zien op den aerd of geneigtheid; maer de deelwoorden die in *de* eindigen, op de dadelyke werking.

Hier moeten wy ook iets van den *Ablativus Absolutus* zeggen, dien wy met Nederduitsche woorden zullen noemen *den Volstrekten Derver*; want het Latynsche woord *Absolutus* zegt zoo veel als *volstrekt*, *volmaekt*, *voleindigd*, of iets dat op zich zelve bestaet, en waeraen niets ontbreekt. Volgens dezen naem dan, moet deze naemval alleen zonder de hulpe eens Werkwoords, een' volstrekten zin uitleveren, als: *den Koning' overleden zynde*, welke woorden niet

niet minder zeggen, dan of 'er stonde: *na dat*, of *toen de Koning overleden was*; maer verander den Derver in den Werker, en schryf *de Koning overleden*, zoo zeggen ze niets, en daer gebreekt iet, om den zin te voltoojen, te weten: een Werkwoord, zonder 't welke, een *Werker* geen' zin kan uitleveren, als: *de Koning is overleden*, of, *de Koning overleden zynde*, WERD *gebalsemd*; maer als ik zeg: *den Koning' overleden zynde*, verkoos men een' *anderen*, dan staen de woorden op zich zelve, en voleinden, of volmaken den zin dien ze begonnen hadden. Deze *Volstreckte Derver* bestaet dikwyls in een enkel Deelwoordt, zonder Zelfst. Naemw. wanneer men een geval onderstelt, dat of niet is, of twyfelachtig is, als: *maer eens ONDERSTELD ZYNDE*, *GENOMEN*, 'k *miste een deel*. *GENOMEN ik sta dit toe*. *DIT toegestaen zynde*, enz. Die gewoon zyn bastaerd woorden onder hunne rede te mengen, gebruiken dezen *volstrekten Derver*, en zeggen: *POSITO*. (sometyds wel tweemaal *POSITO GENOMEN*.) welk woord de Derver van 't Latynsche woord *Positus* is, en *gesteld* betekent. Zoo gebruikt men dezen *Derver* ook in de woorden *gemerkt*, *aengezien*, *onaengezien*, enz. te weten als 'er 't woord *zynde* bykomt, of onder verstaen wordt. En om een voorbeeld te geven zoo zie 'er hier een uit *VONDEL*:

(A) *Ik zelf, het heugme, was, GEDUURENDE
DEN STRYT*

Voor Troje, Euforbus.

Dit achten wy genoeg te zyn voor hun, die de oogen niet voor het licht willen sluiten. Alleen zeggen wy nog, dat veele en goede Dichters in de plaetse eens *volstrekten Dervers*, een *volstrekten Werker* gebruiken, yder volge des wat hem goedunkt.

Tot voor *Te* moet wel onderscheiden worden. *Tot* is een bepaling van iets tot een andere plaets, als: *Vrankryk strekt van de Noordzee tot het Alpische Gebergte*, enz. *Te* wordt gebruikt als men zegt: *hy woont of komt te Rome, Rotterdam*, enz. des men kwalyk op de brieven schryft, *Tot*, voor *Te Amsterdam*, VOLLENHOVE zegt hier van:

(B) *In zuiver Duitsch zegt iedereen, hy quam
Hy woont te Delft, te Leiden t' Amsterdam.
De schryffen staag beluſt op vreemde zwieren
Verkieſt hier tot voor te op haar papieren.*

Kennen en *Konnen* worden veeltyds onder een vermengt, om dat ze veel naer elkander gelyken, doch ze verschillen veel; want het eerste is: *ik ken, kende, gekend*, enz. maer het tweede is: *ik kan, konde, of kost, gekonnen, of gekost*, enz.;

en

(A) In Ovidius Herscheppingen. Boek XV. bladz.

47°.

(B) In zyn Poezy.

en beduidt zoo veel als *vermogen*, als by voorbeeld: *ik KAN dat niet doen*, dat zoo veel is, als: *ik heb het VERMOGEN niet om dat te doen*. En het eerste wordt gebruikt in: *ik KEN den man niet*, *ik heb hem niet GEKEND*, enz.

Daervandaen, *waervandaen*, *hiervandaen*, enz. deugt niet; want *daer* en *daen* is by de Ouden het zelve. Zynde de *N* verwisselt in de *R*, zoo dat men dus schryvende, zegt: *daer van daer*, *waer van daer*, enz. dat belacchelyk is, des men zich vergenoegen moet met *van daer*, *van waer*, *van hier*, enz.

Verzieren en *Vercieren*, schoon schier eenen klank hebbende, moeten wel onderscheiden worden; want het eene zegt *verdichten*, gelyk *het is een verzierde logen*, voor *een' verdichtten logen'*. En het tweede is zoo veel als *oppronken*, als: *een vercierde kamer*, voor *eene opgepronkte kamer'*.

Vervolg van 't voorgaende en van - de Spelling'.

Dewyl wy minder toeleggen om te zintwisten, dan te onderechten, zullen wy alleen volgens onze gewoonte voortgaen, met de Leerlingen te onderwyzen.

Voor

Voor eerst komt ons voor de uitgang in *tje* en *tjen* als *bondje*, *meisje*, enz. de ouden zeiden hier voor *KYN*, gelyk by *MELIS STOKE*, den Ouden vertaelder van *Boëtius*, en anderen te zien is, ook by *VONDEL* in zyne *Roomfche Lier*', aen *D. Mostard*:

Of pracht om 't MONDEKYN.

Men verzachtte van ouds dit *KYN* tot *KIN*, eindelijk werd dit *KIN* tot *KEN* gemaekt, als by *ANNA BYNS* in 't eerste *Bock haerer Referynen* tegens *Luther*:

*Lof kint, en moedere, zyt tonswaert spoeiende
De Taxkens van ondeuchden zyt afsnoeiende
Ons scheepkens ter rechte havene roeiende
Duer lief en deur leet.*

Welke uitgang de *Heer HUYDECOPER* oordceft een bevalligheid, en zelfs een foort van deftigheid te hebben, in vergelykinge van *TJE* en *TJEN*. Doch kwalyk wordt *KEN* tot *KE* gebogen, fchoon dit by *VONDEL* te vinden is. By *WILLERAMUS (A)* leeft men: *Ein gebundelin mirron*, dat is: *een bundelken myrre*. Hier van hebben wy noch *oogelyn*, *mondelyn*, *Nimfelyn*, voor *mondje*, *oogje*, *Nimfje*, doch om dit te besluiten, zoo zeggen we (doch onder verbetering.) dat men zich van *kin*, *kyn*, *ken*, en *lyn*, zoo wel mooge

(A) In zyne *Uitbreidinge* over 't *Hooglied*, bladz. 17.

mooge bedienen, dan *tje* en *tjen*, dat wy echter mede niet willen verwerpen, om dat het by de meesten, en besten in gebruik is. Men moet wel letten, dat alle Zelfstandige Naemwoorden, 't' zy mannelyk of vrouwelyk, nemende den staert *tje* of *tjen* aen, hun geslacht verlaten, en tot het onzydige geslacht overgaen, des men dan moet zeggen: *het mannetje*, *het vrouwtje*, enz.

Baldadig en *Balddadig* onderscheiden wy, alzo het eerste boosaerdig, of kwaeddadig, en het tweede stout, of roekeloos, betekent.

Veel schryvers schryven *barmhertigheid*, *boosheit*, enz. met een T achteraan; doch de Heer HUYDECOPER raedt die T in een D te veranderen, om dat men *barmhertigheden*, *boosheden*, enz. schryft.

Het was voortyds, en zoo is het nog, een onafgedane twist, of men AA, dan of men AE moet spelden. Die de laetste spelding verwerpen, zeggen dat de AE als het blaeten, of het *bae* van een schaep wordt uitgesproken, als of die met eene grieksche *η* of ETA waere geschreven, en dat dus de E, meer behoort wordt dan de A; of liever dat het een vermengde klank is, tusschen de A en E vallende.

Doch de Heer MONEN (A) ontkent, en met

re-

(A) In zyne Spraekkunde. bladz. 21.

reden, dat in *AE* de klank van de *η* of *ETA* wordt gehoord, zoo min als het geluid der schapen. Immers wy hooren in *gaen*, *staen*, *slaen*, enz. het geluid der *ε* niet sterker, dan dat der *α*.

Immers zou de *ε* in deze woorden het vermogen hebben, om de *α*, die een' scherpen klank heeft, te verdooven, indien de *AE* den klank der *η* of *ETA* hadde; maer wy bevinden dat ze dat vermogen niet heeft, om aen de *I* en *O* in de woorden *dien doen* enz. zulks te volbrengen, doch dewyl deze twist by *MONEN* te vinden is, zullen wy 'er ons papier niet mede vullen, en alleen zeggen dat wy *blaen*, *draen*, *paen*, enz. te samengetrokken van *bladen*, *draden*, *paden*, enz. niet uitspreken met dien klank', als men verkeer aen de *AE* toeschryft. Des wy geen zwarigheid behoeven te maken om de spelding van *AA* te verwerpen, en ons aen die van *AE* te houden, die de ouden altydt gebruikt hebben (die de Heer *HUYDECOPER* ons raedt te volgen.) uitgenomen het woordt *NAAR*, voor yffelyk, of angstig, dat speld ik met *AA*, om dat die klank aen dit woordt door de hardheid der *α* in deze betekenisse zeer eigen is.

E I N D E.

